

Видавництво „Краса і Сила“

	Ці
Ч. 1 Василь Пачовський Розсипані перли лірика	2
Ч. 2 Василь Пачовський Світова місія України — (реферат)	30
Ч. 3 Василь Пачовський Гетьман Ма- вепа , драма	1.70
Ч. 4 Петро Карманський Українська Богема	1.60
Ч. 5 Василь Пачовський Золоті Ворота епос I. часть: Пекло України	1.90 г
Василь Пачовський Золота Гвізка віршована казка з ілюстраціями вий- шла у виданні М. Матвійчука.	80 г

Василя Пачовського:

З о л о т і В о р о т а
частина друга під заг.

Преісподня України
змальована в 33 піснях

(Це є свого рода прочистень гріхів проти дер-
жавности з історії тисячеліття).

вийде в міру розходу першої частини,
як добудеться фонди на наклад.

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Листопад 1918
№ 1
Видання
Листопад 1918
№ 1
Видання

Л. С. В.

Василь Таробешкин

Видавництво „Краса і Сила“ ч. 5.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

ЗОЛОТІ ВОРОТА

містичний епос в 3-ох частях

ЧАСТИНА ПЕРША

ПЕКЛО УКРАЇНИ

ЛЬВІВ, 1937.

Центрально-наукова
БІБЛІОТЕКА АН УРСР
Інв. № 67668

Обгортка СВЯТОСЛАВА ГОРДИНСЬКОГО

Imp
2

~~III 62-1115-51~~
III 62-1115-51

Всі права застережені
Copyright by Wasyl Paczowski

Дорогому мому Касидишкови
в формі азбукі українського духа
Тавлови Пички,
всім кому поетові нові України
всі
Авторард

Центральна
наукова бібліотека
АН УРСР
Акт № 197 ⁹²
№ 12 ¹⁰²⁹⁻¹⁷

ВНООФ
Звірено 20 ⁰⁷ р.

Накл дом Любки Вишневської
Друкарня „Краєва“, Львів, Ринок 9. Тел. 280-95
Друковано 1050 примірників

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДНЬОГО СЛОВА

Винятки з листів В. Липинського

15.V.1924. „Reichenau N. O.“

Високо Поважаний і Дорогий Пане Товаришу!

Ласкавого і так для мене цінного листа Вашого одержав. Сердечне Вам спасибі за Ваше до мене довіря. Боюсь тільки, що не зможу виправдати покладених Вами на мене надій. Бо навіть найскромніші поради в цій грандіозній праці, яку Ви задумали, це річ незвичайно тяжка. З одного боку не почуваю себе в праві порушувати Вашого пляну, який виріс з глибин душі Вашої. Знов же з другого боку, всякі навіть найдрібніші зміни деталей, чи поодиноких частин власне порушували б гармонію цілості. Отже, по довгій роздумі, прийшов я до такого висновку: я просто поділюсь з Вами своїми думками, окремо з при-

воду кожного порушеного у Вашім листі питання. Ці думки Ви прийміть, як сирій матеріял, що лежить собі зовсім окремо од будованої Вами Святині. Буду щасливий, коли щось з цього сирого матеріялу Вам для будови знадобиться.

I. Починаю од одної загальної думки, не порушеної в Вашому листі, а навіяної мені ним. Це дуже стара тема: класицизм і романтизм. Поезія, що упорядковує думки і хотіння, і поезія, що будить думки і хотіння. Поезія консервативна і поезія революційна. Поезія, що хоче будувати, і поезія, що хоче руйнувати (очевидно в найкращих намірах). Чи в Вас, Дорогий Пане Товаришу, як в одній з найбільше чугливих українських душ, не звязались в трагічний вузол ці два зовсім протилежні собі принципи? Михайлик Шестикрилець — Гетьман Державної Сили (класицизм) і Марко Проклятий — Гетьман збунтованого народу (романтизм)? Коротко кажучи: Марко Проклятий, руїник-революціонер, який, виконавши діло зруйнування чужої влади на Україні, мусить перестати бути собою, коли він дійсний патріот, або мусить бути обезвладнений іншими патріотами — бо інакше він зруйнує і Україну, зруйнує свою власну Українську Владу. Це мабуть один з найтрагічніших проблемів нашого українського життя. І він цілим тягарем ліг на Ваш великий Твр. Ви хочете його розв'язати в той спосіб, що дає Маркові два обличчя і тим хсчете врятувати його од бунту, або від смерти. Чи це можливо?

Можливо, коли вже буде Україна. Можливо тоді, коли появиться вже наш, свій, власний Гетьман Державної Сили. Тоді, хай бунтується проти нього його романтичний себедруг; хай він змагається з ним за мрії, за будуччину, за рух вперед. Тоді Гетьман Сили Державної, Гетьман консервативний — піде за Гетьманом Духа-Революціонера як раз стільки, скільки треба. щоб живим бути, щоб за Духом йти, але і щоб і сили земної, сили державної не згубити.

Але як бути, коли ще немає України? Як збудувати тіло духом? Як сотворити державу революцією. Іншими словами, чи Україна може бути збудована ідейним поривом, чи ідейним здержуванням; всеобнімаючими і тому хаотичними мріями, чи ясним розмежуванням добра від зла — одно слово: романтизмом, чи класицизмом?

Я кажу: класицизмом.

І доки я говорю з Вашим Марком Проклятим, зверненим до мене одним своїм „Святославовим“ обличчям, я його розумію і він мене розуміє. Але як тільки він повернеться до мене своїм другим „Митусиним“ обличчям, я в його руці бачу ніж не тільки на мене, але, що важніше, на Державу Українську.

Коли б я був поетом, я би взяв тільки творчу „Святославову“ половину Марка Проклятого; я б возвеличив державне добро і виділив би це добро зовсім виразно, зовсім ясно, од державного зла. І я би всю свою душу вилив в спокійний могутній класичний спів в честь Гетьмана Держави і Сили. Тому, що ще

нема України. Що ще нема нічого збудованого на те, щоб його мріями романтичними руйнувати і перебудовувати...

II. Митуса — співець безвершників татарських. Так! А чому не Боян співець „старого Ярослава, храброго Мстислава, красного Романа Святославича?“ Хіба ж „віщі персти“ співців українських не повинні тепер знов почати „Князям славу рокотати“? Тепер — коли треба благовістити воскресення Князів — воскресення Держави Української!..

Не Авторіві „Романа Великого“ про це маю нагадувати, Але мені здається, що ясновидющі очі Ваші заволокає іноді туман поезії романтичної XIX в. Отже не забувайте, що там, у тих націй, де вона вродилась, були перед тим віки епосу лицарського, з якого повстали всі держави. Де він у нас тепер — оцей живий не мертвий епос? „Гей, будем брати, та китаїку драги, та в онучах топтати!“ — хіба цим співом Митуси можна збудувати Державу?

Що до Українців, які найбільше шкодили Україні в Росії і Польщі, то цей ряд імен — на мою думку — занадто довгий, щоб його перечисляти. Коли схочете, можу це зробити, але це будуть сотні, як що взяти цілу нашу історію.

Причини: тут на землі Дух втілитись може тільки в своє тіло; тіло може жити тільки зі своїм власним Духом. В цьому проблем Держави і Нації. Вовкулаки, як народній символ перемішання чужого духа з чужим тілом — пере-

мішаня, в якому живе від часу знищення своєї Держави Марком Проклятим Україна.

Як бачите в кінцевих виводах мої думки вповні сходяться з Вашими. Тому Вашу схему вповні розумію і вважаю прекрасною. Вся різниця в тому, що я овіяв би її духом класичним, а не романтичним. Під цим розумію, як було сказано вище: — не перемішувати (романтичні двуликі Януси), а виразно розмежувати Добро і Зло. І співати славу Добру, а ганьбу і сором — Злу. Тільки так, на мою думку, Співець-Боян може підняти Націю на Подвиг, на Велике Діло Державне.

Одначе поперед хочу поділитись своїм загальним вражінням від Вашого „Марка Проклятого“. Це справді сильна річ! По силі відчуття нашої трагедії я нічого рівного не зустрічав в сучаснім нашім краснім письменстві. І мої, низче подані, уваги — подиктовані не негативним відношенням до твору мені чужого і нелюбого, а бажанням, щоб твір, який ціню, якому надаю дуже велике значіння і якого як найшвидчу появу в друкові вважаю річю конче потрібною, міг — коли це можливо — позбутися деяких дисонансів...

В надії, що Ви оці скромні мої уваги приймете з таким самим щирим серцем, з яким вони Вам посилаються, сердечно здоровлю Вас і бажаю веселих та щасливих Великодніх Свят, Христос Воскресе!

Дуже мені хотілося б прочитати Вашу каз-

ку*) в „Молодій Україні“. Як вже буде надрукована, не відмовте прислати, як що ласка Ваша, для прочитання.

Ваш Вячеслав Липинський.

Прийнявши уваги В. Липинського працював я поверх 15 літ над справленням твору про Марка Проклятого на „Золоті Ворота“ sub specie aeternitatis. Та випускаю його не як викінчений твір, а як черновик не в повнім виді. Не в однім треба буде його поправити та видати з ілюстраціями для кожної пісні зокрема, на які я не маю засобів. Мені йде на 60 рік життя, що його віддав я на вислугу великій ідеї воскресення Нації. Для неї жертвував молодість, кар'єру, родину, славу творця творів вічної краси. Жив я гонений з місця на місце, як Марко Проклятий. Мене гонили з Золочева до Львова, зі Львова до Австрії, з Австрії до Німеччини, з Німеччини на Україну, з України до Чехословаччини на Закарпаття, з Закарпаття до Перемишля, з Перемишля знов до Львова. Де спинюся, як перекотиполе, Бог відає, — тимто на передодні бурі передаю свою працю поколінню.

Як зубожів мій народ поміж націями, так я зубожів понижений між земляками, опинився в сутеринах своїх надій і осягів! Після трицятьпятилітньої праці для ідеалу позбавили мене земляки „хліба“ і відсунули від улюбленої живої молоді. Заставили мене професора українознав-

---

*) Казка „Золота Гвіздка“ вийшла у Львові щойно 1937 р.

ства, доктора історії мистецтва та письменника звісного в літературі нації — складати старі папері виробу „Рідної Школи“ через вісім годин денно за 100 зл. Бібліотека доступна для всіх сильних посадами і емеритурами відмовляє мені позичити книжок потрібних до студії. Жебрацьке убожество не дозволяє мені купити собі найважливіших публікацій потрібних для перевірки поглядів. Погоня за куснем хліба для дітей не допускає мене студіювати їх в бібліотеці в дозволених годинах...

Так я втратив надію довести свій твір до повної артистичної досконалости. Хай його спрєвляє критика; буду вдячний, як що допоможе мені поправити це, що несправедливе, або неслухне. Я писав кровю серця, плачучи над писаним сльозами сіяючими зі щастя і горіючими від болю над кожним промахом нашої майбутности. До викінчення цього твору не маю иньшої дороги, як публікація його в суворому виді черновика з огляду на це, що в сучасній суспільстві ожидає мене доля поета Камоенса...

Випускаю покищо першу часть твору „Золоті Ворота“, який складається з Пекла, Преісподні та Неба України — в 100 піснях. Може зацікавить він читачів, що допоможуть мені купном до публікації других ясніших частин.

Тоді осуд зуповного твору *sine ira et studio* допоможе мені викінчити цей бльок викутих пісень, викінчити у клясичну красою різьбу нашого воскресення, на монументальний твір для життя майбутніх поколінь.

А В Т О Р.

ПЕКЛО УКРАЇНИ

ЗАСПІВ

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Покараний з висот наш люд роздертий
Розсипався в атоми на весь світ —
Не вміє жити, а не може вмерти!

Впав гірш Ізраеля, що мав завіт —
Всі його можуть повним ротом жерти,
Аж найде шлях до Золотих Воріт.

Ті Золоті Ворота Ярослава
Сіяли сонцем з київських валів —
Докіль у нас була своя держава.

Храм злотоверхий з тих Воріт яснів —
Об них розбилась все ворожа лава
Під гордим стягом київських князів.

З Воріт тих князь Михайлик бив Татарів.
Марко Проклятий наустив Киян
Їм видати його для ханських дарів.

Конем князь лицар скочив на майдан:
„Останній раз вас крили від ударів
Ворота Золоті — навчить вас хан!”

Як сніп святого жита взяв Ворота
З валів на спис і в Царгород заніс —
В проломину удерлась вража рота...

Держава наша впала на заріз.
Престіл упав — і вкрила соромота
Народ, що сам на шию взяв заніз.

Шість соток літ шукав Марко Проклятий
Тих Золотих Воріт і не знайшов —
Аж впав у пекло Рідний Край багатий.

Аж сотий раз у Царгород зайшов,
І перший раз заплакав дух завзятий
На гріх, що зродив всі гріхи з оков...

Кроваво плакав, впав під своїм горем...
Сходило сонце. Море, як кришталь,
А плай у Рідний Край стелився морем.

А Царгород мінився, як опаль.
Пінився беріг шумом перлозорим
Дух його рвавсь над море в гірну даль...

Піднялось серце, — гордо слова впали:
— „О, Золоті Ворота! — крикнув в сні —
„Стояти вам знов там, де ви стояли!”

І сталось чудо. Нагло в далині
Ті Золоті Ворота засіяли,
Їх золото заблисло ув огні.

Край них Михайлик. Лицар, що мав крила,
А скрізь горіли очі із тих крил —
З його лиця ясніла вічна сила.

Весь в срібній зброї, як князі з могил,
Черлений щит з тризубом руч носила:
— „Маркові слава!” — гримнув шестокрил.

— „Зробила, Марку, це сльоза кровава,
Що ти узрів мене за шістьсот літ, —
Спізнавши в пеклі, що за скарб — Держава.

— „І затужив до Золотих Воріт!
Перенесу їх вам, як горда слава
Поставить їх у Київ на ґраніт.

Марко зірвався, онімів від жаху,
Побачив в крилах очі тих голов
Народу, що упали серед шляху...

Вони ж давали свою кість і кров,
А він їх всіх валив у темнім страху
У грязь з державним стягом стрімголов.

Архангел одчинив йому Ворота.
Медвідь і тур і лев з них заревів:
— Не бійся туч, ні громів, ні болота!

Марко ввійшов і зразу зомумів,
З його очий зісунулась сліпота,
Бруд світу з його духа облетів.

—

Майдан без краю. Українське царство
Грає красками наче море в ніч:
Князі, гетьмани, гордеє лицарство,

Де не взялася Запорожська Січ —
Пропала кволість, розтіч і коварство,
Шум, регіт, танець, співи, іскри з віч.

Довічні вороги засіли в раду
До одного стола, складають плян,
Забули свари, зависть, лесть і зраду.

Хто князь, хто гетьман, хто мужик, хто пан,
Всім одна ціль: Держава свого ладу —
Веде Володимир, рече Богдан:

— Здоров був, Марку! Буде тобі шана,
Поклич усіх живих у Січ на дух!
І затрубив Марко в трубу Богдана.

І дух його облетів світ навкруг —

Зірвались лицарі, як хвиля гнана...
У всіх державах знявся дивний рух.
Війська із Царгороду виступали —
— „О, Золоті Ворота! — крикнув хтось,
Стояти вам знов там, де ви стояли!”
І золото мов полум'ям взялось
І Золоті Ворота засіяли,
І тисячі голов вгору знялось.
Та вражі орди знов зареготались:
— Нібо! вже в Києві не бути вам!
І щезли тим Ворота, що сміялись.
Медвідь і тур і лев ревіли з брам:
— Великої „України” злякались!!
Архангел блиснув крилами вірлам.
Девятий вал підняв козацькі чуби,
Видющі всі як плав плили на Січ —
Марко на Україні вдарив в труби...
І меркла в небесах московська ніч.

ПЕРША ПІСНЯ
МАРКО ПРОКЛЯТИЙ

Наш дух — Марко Проклятий спокон віку,
Що Матір вбив кинджалом Батія —
Немає сну, спочинку, ані ліку...

В боях за землю злочин одкупля,
Що вмере — воскресне, а його до віку
Не прийме рай, ні пекло, ні земля.

Безсмертний! Губить силу Одиссеєм
В безкраю. А що стане в рідний світ,
Землі торкнеться, в бій стає Антеєм.

Як князь Михайлик з Золотих Воріт
Розкриє скарб держави Прометеєм —
Він стане нашим Фавстом в лонах літ.

Михайлик, фенікс воскресення раю,
Що з міту предків заховав сезам —
Збирає кров пролиту в Ріднім Краю.

Як світ валився, блиснув всім орлам
На всіх фронтах крізь жаху і відчаю,
У всіх боях нам в рани лив бальсам.

А наш Марко в волинському запіллю
Ішов хильцем як ранений орел,
А довгі вуса й чуб сріблились біллю.

Повисла торба з пліч до чересел,
А ноги грузли по коліна в ріллю.
А був до смерти смутен - невесел.

Сильний як дуб, хоч рана як пурпура

Багрила груди, — гострий як коса,
Лицем як лев, та духом — ніч понура.

Де стане — рух і сила і краса...
Дай гак йому на небі й шнура —
Всю Україну двигне в небеса!

Ось кинув торбу. Жили напружились
В руках і в шиї, мов скидав Кавказ —
З очей огні мов жеретії бились.

Душа збирала в торбу і сей раз
Нові гріхи по світу, що зродились
З керви народу знов в довічний час.

В ніч фронт горів. Явився дух Богдана —
Такий, як умирав німий колись
Від гніву на Марка, за бунт у Ждана.

Ой там державні стяги поляглись!
Здрігнув Марко, аж кровю бризла рана —
Хрипів: — Чого Ти хочеш? одкаснись!

„Проклятий Марку, знов гріхи збираєш
В торбу сумління, тяжку як скала —
Знов на умови всю вину складаєш...

„А ти сам винен! Хамство — корінь зла:
Ти все державу власну розваляєш,
Бо орда вража тебе найняла!”

Маркови з горла пекло реготало,
Аж задрожала рідная земля —
А з уст проклятих слово чорта впало:
— Я знав свій гріх! Та хочу волі я!

Звалив державу. Добре, що не стало,
Бо не люблю я свого короля!

„Не любиш свого, а чужого любиш!
І кров за його ллеш у всіх боях —
А свій народ на вражі замки губиш!”

— Безсмертний я, не згину! І не страх
Мені за вічний мій народ! Затрубиш —
Народ мій встане, ми розгорнем стяг!

— Я повалю завзяттям їх палати,
На те їх лихо, щоб добро творить
Нам все! Ростем! В нас каяття не ждати!

Богдан скричав: „А нарід не болить
Твій хист розвалля!! За твій гін розплати
Він замість ставить — мусить все валить!

—

„А що пічнеш з народом діло добре,
То вийде все на зло! Руїнний гріх
Знівечить віру і живло хоробре!”

Ревів як тур Марко, звалився з ніг.
Налились кровю очи з неодобри —
Блиснув кинджал, та вдарити не міг...

Богдан гремів мов наступ барабанний:
„Вали царя за нашу кров і біль —
А чей відкупиш гріх свій окаянний!”

І зник. Дзвін труб як рев ніс шум топіль,
А зпід землі знявсь гук мов з пекла гнаний,
Заколихались скиби сонних піль.

Явилась Мати — в кудрях мов гадюки.
Біла як сніг, а ув очах як гріб —
І простягла до його мертві руки:

— Дай мені спокій! — крикнув, аж захріп.
Чуб знявся в стовп. І злетілись як круки
За нею мертвяки кроваві з різних діб:

„ „Нема спочинку нам — й тобі не буде!
Спаси мене! Ратуй себе і нас! ” ”
Марко ревів, аж піна сперла груди:

— Щезайте, відкасніться мене раз!
Ватага зверещала звідусюди:
„ „ „Ратуй! Ратуй себе! Ратуй і нас” ” ”

Всі кинулись до нього — перша Мати.
Блиснув кинджал — і гепнула Вона!
Прокляв Мазепа, — гетьман мертвих ратий.

А з всіх могил котилася луна:
Проклятий будь! Проклятий будь! Проклятий!
Марко бебевхнув мертвий. Тишина.

А на зорі воскрес. Пав на коня без толку...
Огнений кінь летів з ним вище хмар —
І впав як дух в Преображенськiм полку;

А за три дні — звалився русский цар!

* * *

ДРУГА ПІСНЯ

СВІТОВИД

Марко Проклятий зверг з царя корону
Рамям Родзянка в роковій борні —
Подер порфіру, струнув його з трону.

Пролетів фронт три ночі і три дні;
Дзвонив як серце стогомінне дзвону,
Аж впав на Збруч на спіненім коні.

Почув полекшу від гріхів у торбі.
У сні полинув в безвісті віків:
Що тепер діять!! — мучився у скорбі.

Там спільний фронт з Москвою клекотів;
Димився з піни білий кінь на горбі;
А Збруч як кров у сонці червонів

Аж видиться: встає із річки Збруча
Стовпом над ним одвічний Світовид,
Бог плодів і війни — як ясна круча.

Мечем ударив об черлений щит,
Немов зпід шапки Мономаха туча —
На штири вітри блиснув його вид.

Чотири лиця сонцем променіли:
Всі однакові, з одного живла!
В ногах медвідь і тур і лев ревіли;

Людське лице із крилами орла
Співало пісню, аж лани шуміли:
Радуйся, земле, радуйся ціла!

Марко ридеґ зі щастя як дитина.

Хтів як колись молитись та не міг:
З гріхів у торбі гнулась його спина!

Піднявся з нею і хильцем підбіг
З розкаяним лицем блудного сина
І плачучи припав до божих ніг.

—

Зняв очі вгору. — Бога вкрила хмара.
В підніжю з'яви заревів медвідь —
Супиться в димі зрада як примара!

Глумиться Бог з мук наших лихоліть;
Явився ґеній сміху з яничара —
Ясніє дотепом, як в жарі мідь:

Обличчям Гоголя регоче з компроміса:
„Ха ха! мій сміх розбив Петрову твердь
І храм царський розвалить хам гульвіса...

„Мій Ґеній мститься на Росії вщерть:
Закляв в їх духа Вія глумом біса...
А один фронт з Москвою наша смерть!”

Лице Маркове спалахнуло стидом.
І заревів з підніжжя з'яви лев —
І Бог звернувся до його другим видом.

Дощ ринув з хмар. Зареготався рев.
Явився лицар чину Світовидом.
Як сталь в огні заблис під шум дерев.

Рече лицем Великого Романа:
„У царстві тьми розломаний хребет, —
Порви народ під меч на Джінґісхана —

„Мус вибить трутнів, щоби їсти мед,

Твоя земля під плуг і меч кохана...
Будуй державу сам з залізних чет!"

Лице Маркове спаленіло стидом.
І заревів з підніжжя з'яви тур —
І Бог звернувся до його третім видом.

Розтерлась буря. Зеленів лазур. —
Явивсь князь „ясне сонце” Світовидом
Як срібло в жарі сяяв зміж пурпур.

Рече лицем святим Володимира:
„Вдуй в сорок мільонів один дух:
Не зви чужого Бога на кумира...

Без свого Бога розлетяться в пух!
Будь знов праматиця нового мира —
А відбереш пріMAT од давніх слуг!"

—

Лице Маркове запалало стидом,
З підніжжя з'яви пирхнув шестокрил.
І Бог явивсь йому четвертим видом.

Райдуга блисла. Грім ударив з крил.
Явився Геній слова Світовидом,
Як золото в огні грав сяйвом сил.

Лицем Шевченка кличе заповітом:
„На сторожі рабів німих в селі
Поставив я вам слово збіросвітом.

„І Вашінгтона діждемось у млі:
І буде син і буде мати світом —
Любов і правда буде на землі!"

Молилася душа Маркова бідна:
— І буде правда на землі для всіх,
І буде син і буде Мати Рідна!!...

Гукнув архангел, стрибнувши зпід ніг:
„Без діл молитва в Бога жалюгідна —
Спокутуй чином свій одвічний гріх!”

Марко здрігнув — зирнув на шестокрила:
А то Михайлик з Золотих Воріт,
Державний дух наш, зняв надзірні крила.

І кинув меч. І розломив ґраніт.
І хмара клубом диму все покрила.
І щезло все. І з торби згинув слід.

Остався меч. Пахтить земля кровава —
Засіяна кістками без кінця;
А дух Марка піднявся як сноява.

А мав лице безвершників співця,
Митуси, — друге — князя Святослава:
Як Янус був роздвоєний з лиця!

Хоробрий Святослав зняв меч рукою,
Наморщив брови і наїжив чуб —
Митуса блиснув як зоря красою...

А з Київа трубили сурми труб.

* * *

ТРЕТЯ ПІСНЯ РОКСОЛЯНА

Верх двісті літ не слав Марко Проклятий,
Тепер заснув, як повалив царя
І став як грішник до раю прийнятий.

Блис на лиці красою, як зоря —
І як земля на весну став багатий,
А молодий, як гін богатиря.

Прокинувся на крик під захід сонця —
Від валки „біженців” повз річку Збруч,
Гнав верхівець острогами воронця.

Ніс на сідлі дівча на свою руч —
Вона взивала криком оборонця,
Він реготав зі жертви серед круч.

Заблис кінджал — і кінь звалився на шляху
Марко наскочив, вирвав бранку з рук:
„Ти хто — гукнув — де тягнеш бідолаху?”

— Авдохін я, Пугачева правнук! —
„Щезай, а то поб'ю на саламаху!”
Звинувся й зник, як вздрів його п'ястук.

Вона стояла, як струнка тополя
У сонці в чорнім полумі коси —
Містичні очі розняла, як доля,

Статуєю античної краси:
Що за орел явився серед поля!
Хто спас її з московської труси!

Він онімів. Стоїть його кохана

Із челюсти століть і всіх терпінь —
Вхопив руками: з'ява, чи омана!

„Ти звідки взялась, ти жива, чи тінь?
Ти Дзвінка?” — крикнув. — „Ні, я Роксоляна!”
В лице її ударила червінь.

—

— „Я з Галича втекла, збоялась кари,
Бо ми гостили ваших козаків —
Жиди донесуть, як прийдуть гузари.

— „Хоч служить брат їм в Січових Стрільців,
Та батька нам повісили Мадяри —
Коби хоч маму оминув їх гнів!”

„Хтож звав тебе як жінку Солімана,
Що виріклася рідної землі
Для розкоші в турецького султана!

— „Був пан отець в нас у гірським селі —
Йому ві сні явилась Роксоляна:
— „Я мучусь — каже — у кромішній млі.

— „Назвіть моїм імям оцю дитину,
Що вродиться в учителів в ту ніч —
Втілюся я душею в цю дівчину.

— „Бо знов народ наш жде велика річ —
Її життям спокутую провину,
Тому я так гей випала їй з віч!

„Прости, що я на тебе зняв долоні,
Бо ти з ока випала сестрі, —
Я вбив її у матері на лоні.

Проклятий кровю, сію жах в горі,

Жену за щастям правди в дикім гоні,
Гріхом караюсь, з пеклом унутрі:

— „Немає в Бога ні гріха, ні крові,
Щоб не очистила душа свята
У саможертві чистої любови!”

Шептали непорочнії уста.
„Хто збагне Бога!! — впер піднявши брови.
— „Душа, що в зорях божий суд чита!”

„Деж найдеш таку душу ти сьогодні,
Щоб і мене любила навісна!...
Ти знаєш, хто я! — гримнув як з безодні —
„Марко проклятий!” — Скрикнула вона:
— „Той, що в пеклі товкся з преісподні?
„Той сам! — гукнув, аж загула руна.

— „Душа її являлась в поторочі, —
Тепер десь щезла кільканадцять літ”.
А Роксоляна розіскрила очі

І крикнула з допевністю в засвіт:
„Душа її прочиститися хоче —
Втілилась знов в якесь дитя на світ!”

Марко здрігнув, як дух мерця від дива:
„Ти звідки знаєш! — спалахнув як жар.
Засяяла свідомістю щаслива:

— „Мені сказав той пан отець, звіддар:
Душа прямить до Бога крізь творива —
Разпораз втілюється в людську твар.

— „Поки не сповнить ціль свою в всесвіті,
Від Бога знов верстає між людей!
„Сеж як! Вона живе тепер на світі!

Гукнув він повним голосом з грудей —
І заглибився в чорнім оксаміті
Її великих зоряних очей...

— „Так може вам присуджено добути
Її на шляху нового життя,
Щоб духом вас до Бога навернути!”

Снувала з серця світлом золоття:
— „Ви молодий, та суду не минути,
А кожен має гірну ціль буття.

„Я молодий?! — Марко зареготався —
Та скочив до свічада і приліг,
Де місяць в плесі зеркалом ігрався:

Лице Митуси в себе спостеріг. —
Був молодий і красний — здивувався,
Розтаяв серцем з ласк її як сніг...

Під омофором зір в безкрай всесвіту
Їх душам отворились небеса —
Відчули вічність Бога в леті світу...

Любов зійшла в їх душі, як роса.

ЧЕТВЕРТА ПІСНЯ
ВІЙСЬКОВИЙ ЗІЗД

(Присвята Миколі Міхновському)

**Російський фронт розсипався на порох.
Війська Поволжя збурило до дна:
До дому всі! до нас не дійде ворог!**

**Мир без анексій всім! Долой война!
Народам воля! — покотився торох.
Порвіть кайдани! — загула руна.**

**Марко Проклятий скочив до столиці,
Лунали дзвони всіх церков до зізд —
Із бань Софії грали блискавиці.**

**Під лють Москви на наш військовий зізд
Народ як плав плив з фронту з залізниці,
Рохманна Рада встала на ввесь ріст!**

**А наше військо сперлось як лявіна
В кольос Богдана упялило зір:
— Тож сила! гетьман нашого коліна!**

**— А що, якби він просто на наш збір!
Мах! булавою — встала Україна!
— Так воно й буде! — загуло до зір...**

**А полк Богданів гордо із руїни —
Жовтоблакитну виніс хоругов
Двох мільонів війська України.**

**З півтретя тисячі званих голов
В найбільшій салі залунали стіни.
Марко з трибуни рвав їх кість і кров:**

Замість ударить в дзвін самопошани
В люд „без поваги, чести і пуття” —
Штирхав ножем у споконвічні рани:

— „Самі тепер творитимем життя
Як Січ: — Ясновельможнії гетьмани
То грязь Москви, варшавськеє сміття!”

— — —
„Шануй кров предків, що їх ціль — держава!”
Гукнув Михайлик, Марків себедруг
З козацьким вусом з чубом Святослава.

Марко здрігнув: Це князь, чи його дух!
За ним Вільне Козацтво пре, як лава:
— Злізай з трибуни — закричав весь круг.

Марко зійшов зо сцени під вагою
Гріха — підбіг Теплюра голова,
Стиснув його за руку для настрою.

— Спасибі вам за мудрії слова
Гетьманцям — каже. А Марко скалою
Привалений насупивсь як сова.

Аж ось промовив наче грюк у хмарі
Михайликів сторонник Немирюк:
„Москвини розлетяться при ударі...

„Евренський робить наступ під п'ястук
Союзників за красні очі в дарі —
Жар вигортає кровю з наших рук!

„А не признав нам прав добутих з роду,
Як Польщі і Фінляндцям, на свій стяг —
Лиш кровю нашою будеє з ними згоду.

„Та як поляже цілий цвіт наш на полях —
Хто тоді стане за права народу?
Де наша гідність? — Носим на шаблях!”

Аж впала вість, що ґубернатор з ласки
Москви в сю мить обсаджує шпилі —
Щоб розігнати зїзд штиком без маски...

Знялася буря. Блиснули шаблі.
Всі зайнялись огнем одної краски:
— „Он бач Москва! Повісим на гиллі!

— „Що в Києві ми хочем взяти владу,
Що в тім дивного! — клекотів загал —
Не будем їх питати о пораду!”

— „Ми відберемо наше! Дай сигнал!
Вільне козацтво жде, Рахманна Радо,
Що нам робити, — станем всі на вал!”

— — —

Де меч і плуг, там виросте держава!
Гукнув Михайлик, Марків себедруг:
Лишень зорвім обман Переяслава!

Давай Богдана! — загуло вокруг —
Козацтво й військо пре на чин, як лава,
— „Війна з Москвою! — всі як один дух.

— Давай Богдана! Задрожить їм шкура!
Імям Мазепи запалити льонт!
Замість Богдана слово мав Теплюра.

Гремів: „Один революційний фронт!
Ганьба! — кричав немов московський джура;
Рахманній Раді робите афронт!

„Не дайтеся ніким спровокувати!
Перепросив нам ґубернатор зїзд —
Казав негайно зняти усі чати!

„Та ми поставим справу на весь ріст,
Тепер нам треба разом наступати,
Щоб збудувать з союзниками міст!”

Ні бо! — шептав Маркові з заповіту
Михайлик гасло впавших серед ран:
Мусим за гідність нашу в колі світу

Зірвати переяславський бляхман;
За Золоті Ворота своєсвіту
Тепер мус меч підняти як Богдан!

За шапку Мономаха, вкрадену царями —
Війна Москві! — і бить в великий дзвін —
Та він мовчав, придавлений гріхами...

Не мав одваги вирвати на кін —
В імя Богдана кинути громами,
Коли Теплюра звав на шлях руїн.

Вкінці Теплюрі всі греміли: Слава!
Піднявсь до стелі Марків себе друг,
Як велитенська голова кровава,

Прокляв Марка і звіявся як дух.

* * *

ПЯТА ПІСНЯ

МОСКОВСЬКИЙ НАСТУП

Росла з землі українська держава.
Лунали дзвони київських церков,
Як Рафаїл з Софії вдарив: Слава!

Підняло військо нашу хоругов.
Лунав закон віків — народ як лава
Коло Богдана морем грав голов.

— Од нині самі будемо творити
Наше життя! — лунав універзал.
І всі серця в один дзвін стали бити.

Рахманна Рада дала в бій сигнал:
Хоч своє військо там могла згубити,
Добути Галич! — всі йшли на вал.

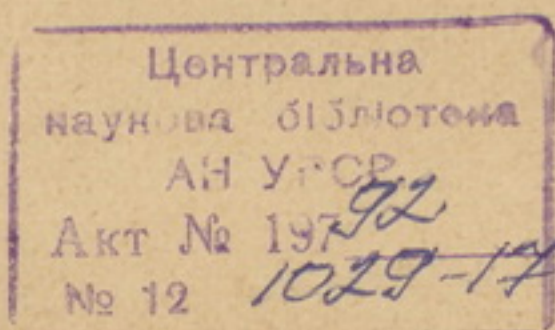
Марко Проклятий впав як вітер з поля
І промовляв до всіх маршових рот.
Підняв шаблюку над лани Подоля —

І кинув гасло у святий поход:
— Добудем Галич! — всім нам блисне воля,
З Кавказу до Криваня наш народ. —

Там Роксоляна, влюблена в Маркові
На мості привітала, у квітках —
Горіли очі, зоряні в любові.

Бувай здорова! — скочив тай на шлях —
З бабами не возиться козакові!
І полетів за Збруч як вольний птах.

Небавом гнавсь на рижому коневі

У слід за ним салдат молокосос,
Що замість вусів — лиця мав рожеві,

Містичні очі, мов обмиті з сльоз
Гляділи в даль в окопи опалеві,
Де фронт горів огнями тайн і гроз.

—

Марко облетів фронт. І залеліли
У трьох корпусах наші прапори,
А Москалі, як оси зашипіли.

Аж вдарили гармати із гори, —
Шрапнелі в небі в присках гоголіли;
Гранати рвали землю в кратери.

Полум'я з димом застелило поле,
Свистали кулі, бухали вогні,
Стовпи світляні залягли всі доли...

Вперед! — Марко підскочив на коні,
За ним шугнули наші як соколи —
Та в спину свисли кулі навісні!

Звернувся, злаяв Москалів за зраду.
Як грім ударив — стала метушня,
А кінь упав під ним від кулі ззаду.

А наші мчались вітром навманя.
Де взявся чура — розігнав досаду —
Підвів Маркови рижого коня.

Як вихор полетів в німецькі кланці.
Як буревій напер і гнав їх взад,
Посеред куль і чаду поза шанці

Прорвав їх фронт — сипнулися як град,

Як повідь з гір, що рине в дикім танці,
Так наші гнали їх під гук гармат!

Він біг на рижому коні напередовець,
А джура наш юнак на воронім,
Летіли як чортяки до Болшовець.

Там гасло сонце в замчищі старім.
Земля багріла, як керви покровець
— Ось Галич! — джура показав на лім.

Ось Галич, княжий замок стародавній!
Марко глядів з узгірря мов орел —
А духом злинув в час Романа славний.

Мовчав, душею смутен-невесел!
Пригнув його у землю гріх державний.
Дністер з річками блиснув від світел.

—

Ніч. Бігли в місто. Всюди темні мури.
Аж в присілку спинились за Дністром:
— Там заночуєм! — шепнув голос джури.

Там вибіг пес, виляючи хвостом.
— Чуйко! — скакав із радости зі шкури.
Світиця в хаті блиснула обом.

Ввійшли у хату. Богом привитали,
А піп як голуб, мати і жона
Старшого брата джурі закричали:

„ „Тож Роксоляна!” ” — впала в рамена.
Донька і мати з радощів ридали —
Марко не дійме віри: — „То вона!!”

Волюсся з шапки зсунулось шовкове,
З шинелі блиснуло лице ясне —
„Це моя мама!” — шепнула Маркові.

„А це отець, що охрестив мене!”
Звернула очі і підняла брови...
З Марком нечаяно сталось щось чудне.

Упав до ніг. — „Благослови нас, мати!
Уже кому що — судженій вінець;
Звінчай нас, отче, хочби серед хати!”

Поклала руки мати, а отець
Не міг їм ради віри шлюбу дати.
Та рідна кров — їм божий глас сердець

Клялись в садку вишневім. Цеї ночі
Ясніли зорі в міріядах свіч,
З висот гляділи в душі божі очі...

Брилянтила серця їм райська ніч;
Марко шептав їй в срібній узорочі
Горячих сліз напрочуд дивну річ:

— „Чому тебе назвали Роксоляна,
Коли ти в мене папоротин цвіт?!
Ач ти стеменне Дзвінка притаманна,

— „Яку любив я тому шістьсот літ!”

ШОСТА ПІСНЯ ПРОКЛЯТТЯ ГОГОЛЯ

Фатаморґана було їх кохання.
В суботу на дорогу коні ржуть
Маркові й Роксолянці на розстання.

А труби до походу зорю бють...
Не виряджала мати в раювання —
А виряджала їх в кроваву путь.

Вість впала з війська, як луна з крайнеба,
Що кинули окопи Москалі —
Бо їм для Галича війни не треба!

А Німці йдуть — казали у селі —
На Калуш бити зі землі і з неба...
Марко помчався з військом на чолі.

Влетіли в Калуш. Місто по погромі.
Що крок то труп муштин, дітей, жінок...
Руїна в кождім українськiм домі.

Москва гуляла, впившись горівок,
Ограбивши, тіка в гарматнім гromі...
Горить від бомб. Іде чужий наскок!

Марко понурий пролетів як хмара,
А Роксоляна з ним як чорна ніч. —
На схід гонила їх страшна примара.

Попали в села, де шаліла січ:
Попалені хати, а люди як отара
Голодних мар хистяться від їх стрічі!

Мов землетрус змішали все канони,

Вози, окопи, сторчаки колод,
Ляфети, коні вбиті і бетони.

По трупах, неприбраних із болот
Палять збіжа тікаючі шwadрони
І гонять в світ за очі наш народ.

—

Погнали в поле, де борба кипіла.
Там труп на трупі звали земляків —
Жовтоблакитна стрічка всіх строїла!

То один фронт з Москвою перемів:
Чотири милі вкрили наші тіла...
Марко Проклятий як земля счорнів.

Михайлик кров збирав у ґраль багрянний,
А Роксоляна мірила крізь біль
Кроваве поле, сіл пожар нежданий...

Іржали коні під луну збожіль.
А з під землі знявсь гук як з пекла гнаний,
Заколихались ниви хвійних піль.

Підвівсь дух Гоголя як велит під блакити
Проміння грало йому з голови,
Стікало серце у крові розбите...

Як віщував Славянам в день любви:
Потреба Україну відділити
На все від азійської Москви!

Вказав на трупа й небо мов з карміну
І крикнув до Марка сильний усмерть:
„Покинь кацапію, бо згубиш Україну!

„Длячого і кому усім ущерть

Ми жертвуєм на власну руїну —
Як один фронт з Москвою наша смерть!!”

І зняла Мати з гробу крик огуди.
І встали трупи з поля всі нараз.
Ватага зверещала звідусюди:

„Ратуй! ратуй себе, ратуй і нас!
Марко ревів, аж піна сперла груди:
— Щезайте, одкасніться мене раз!

Всі кинулись до нього — перша Мати.
Жбурнув кинджал — і гепнула Вона...
Прокляв дух Гоголя на хрест розпнятий.

А з всіх могил котилася руна:
Проклятий будь! Проклятий будь! Проклятий!...
Марко бебевхнув мертвий. Тишина.

—

Над ним схилилась з жахом Роксоляна.
Як труп в труні впав горілиць від змор,
Скривилась губа з судоргів погана;

А зуби вискалились на позор,
Зрячки білками блиснули шайтана —
Гас як упавший з неба метеор.

Руками терла, напружала волю —
Аж він піднявся — очі впер в засвіт.
Вкінці промовив чуло серед болю:

— На що ти знов зі зір прийшла на світ?
Моя кохана, занапастив я долю,
Згублю тебе, як загубив свій рід!

„Хтож тая жінка!” — прошептала з жахом.
— То моя Мати! — гримнув як скала.
Вона припала до землі під страхом.

А він крєктав їй крєчетом орла:
— Скрізь мертва Мати мчиться чорним птахом
І проклинає все мої діла!

— Як вбив сестру я, виклинала з хати:
„„Я проклинаю, гаспїде, тебе: —
На тїм і на сїм свїті будь проклятий!””

— Я за кинджал, не тямлючи себе,
Як піднялась рука — і впала Мати...
І цей мїй злочин грїб тобі гребе!

„Мовчи! мовчи!” — скричала Роксоляна.
Та здалеку почувся голос труб —
Котилось вїйсько, як пісок з оркана.

Марко піднявся, аж наїживсь чуб
З ненависти до Москаля тирана.
Допав коня і випрямивсь як дуб.

Ходи зі мною! — грїмнув на дружину.
Та Роксоляна вхопилась землі,
Як матері і плакала без впину...

— То пропади! — і чвалем зник у млі.

* * *

СЬОМА ПІСНЯ
ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УГОДА

З універзалу гори задрожали,
Хто мав що, ніс у Раду на вівтар.
З піґмеїв великани виростали.

Хрести, медалі кидали на дар!
Діди на давніх шаблях присягали
Дать голови, як треба, на удар!

Марко Проклятий скочив крізь вертепи,
Де фронт котився, рвався як ланцюх
І ніс у Київ в Раду глум дотепи.

Летів Михайлик лицар, себедруг —
Мов тінь його зі Січи за Мазепи,
І шарпав душу як пекельний дух:

— „Наш фронт у Київі! — ризонув руба —
Не Німець ворог нам, тільки Москвин!
Москва на фронті втерла нашим чуба.

З Москвою мусиш зважитись на чин!
А то пропадеш в світі, як беззуба
Собака між вовками сам один!”

А в Києві він зник як привид чаду.
Марко в розгарі блиснув як зоря
І впав як метеор в стоусту „Раду”.

Там лист писали кровю бунтаря:
— Ми самочинність кинемо як зраду —
Волієм під московського царя!

Впав на вокзал. Там оклики веселі.

Стояли в соньмі круків, в гурмі мев
Євренський, Хохлаченко, Рецетелі.

Чомуж витав міністрів такий рев!
Вони „хахлов” до згоди „обнаглілі”!
Євренський крикне мов до звірів лев:

„Росія нераздельная — святоє,
Кто посягнёт на целость — руки проч!”
Наш Хохлаченко ні чичирк на тоє.

Друг Рецетелі юдить наволоч:
„Задавім в імя целаво малое!”
Чуй, Марку, і зубами застрегоч!

— „Рахманья Рада повінчалась з трупом —
Гукнув Духновський — хоч він з роду кат,
А гін до чину нам зупинить путом.

Дістав ордери Секретаріят —
Державно-правну ласку під їх кнутом,
Пошиє в дурні нас московський гад!

На розсвіті за три дні йшли в кольоні
По бруковці ряди залізних чет,
Авта дерчали, грали в іскри коні.

Чета у чету кожен ніс багнет,
А наші стяги маяли в їх лоні —
Йшли горді як орли на горнолет.

За ними вслід шугнув Марко Проклятий —
То полк Полуботка ніс клич буття:
— Йдемо Рахманній Раді помагати —

— Бить кацапів, творить своє життя!

Впав на коня і став їх завертати.
Та всі на чин ішли без вороття!

Тисячі ніг ішли як одна лава,
Грав на чолі Михайлик, себедруг,
З тризубом в грудях в сурми Святослава.

Здрігнув Марко, напнявши зір і слух:
Пішли під Раду, закричали: Слава!
І стали струнко: З вами один дух!

А там ні духа! Без розливу крові
Прогнали з цитаделі Москалів;
Взяли під стяг державні установи.

Марко як стій до Ради прилетів:
Там замість втіхи — жах насупив брови,
А замість чину — слова кидав гнів!

—

Москви прийшов наказ їх усмирити:
Не було війська в Росіян якраз —
Полуботківці стали Москву бити!

Марко від Ради їм приніс наказ:
Іти на фронт, а Київ залишити,
Хоч владу в місті зайняли для нас!

Наш фронт у Києві! — гукнули з брами.
Марко підвів Богданів полк: стріляй!
Сипнулись кулі з жахом улицями.

Аж змусив зняти стяги їх одчай.
Кровавлять на Печерську вічні плями
Стріляв брат брата, сплакав Рідний Край...

Знов рано виступали у кольонні
По бруковці ряди залізних чет —
Авта дерчали, грали в іскри коні.

Чета в чету кождей ніс баґнет,
А наші стяги маяли в їх лоні —
Йшли гордо як орли на гірнолет.

Прийшли у Київ кирасіри й Донці.
Жидівка Фрош в советі їх як вовк
Зловила всіх красою слів у шпонці.

Прийшов наказ: На фронт Богданів полк!
Як виїзджали, грали стяги в сонці,
Греміла сальва, гимн в устах замовк...

Сипнулись кулі в наше військо горде.
Змій скоростріли виставив на шлях —
І з криком скочили московські орди:

Дамо вам автономію і стяг!
Зложіть оружие, вон! хахлацькі морди! —
А кров текла із жовчю по шаблях.

Безрада Рада сплеснула у руки,
Пантера Фрош на фронт понесла льонт;
Марко зігнувсь як Каїн од розпуки...

А льонт чортиці розсадив наш фронт.

* * *

ОСЬМА ПІСНЯ

РАДА В ЧИГИРИНІ

Змій трикольторний вив із Петрограду
Секретарів поставити під суд.
І ладив їм темницю на засаду.

Спутаній Раді дорікав весь люд:
— Беріть у свої руки твердо владу! —
Та хто їй руки вирве з нових пут!

Марко Проклятий вистрибнув з тісноти
З полком Богдана в гори і поля —
І одітхнув од жалю і глумоти.

Дихнула міццю рідная земля..
Аж в Межибожі вздрів маршові роти:
Під рідним стягом: армія своя!

Там офіцери вибігли зі школи,
Летіли як орли до своїх мет —
Салдатам очі грали як соколи.

На вправах дисципліна у всіх чет!
Ось горде військо наше піде у поле,
А в Київі Москва спиняє лет!

— Наш фронт у Київі — гукнув їм руба
Та всі стояли струнко в один вал.
Марко з полком глядів із горбу зруба.

Надїхав Самовладський генерал,
Другий Гордюк, карбований від чуба
До пят у девять ран, подав сиґнал.

І цілий корпус йшов у дефіляді

Зі замку, з міста, з табору в рядах —
Всі роди зброї в повному наряді.

А Самовладський в авто впав на шлях.
У Чигирин! — гукнув Марко громаді,
Лишив їм полк і полетів як птах.

—

А в Чигирині, де жили гетьмани —
Гей встала Запорозжська Січ на зїзд.
Шапки з китицею, шаблі, жупани,

Злетілися орли з далеких гнізд,
В великій салі станули на брани
Тисяч голов обраних з сіл і міст.

Тай Самовладського їх Рада звана.
Покрила хоругвами всіх кошів
По давньому звичаю мов гетьмана.

А він кланявся до усіх углів;
Гукнули: Слава! — шумом гураґана,
Як їх прощав і автом відлетів.

Розкрилась Рада, розкроїлись губи,
Ставали говорити на столі —
Здорові, горді і сильні як дуби,

Борці за волю вирости з землі,
Кричали грімко, аж тряслися чуби,
З обурення дзвонили об шаблі.

„За шерстю гладить Москву наша Рада.
Чуприна збори вістями потряс:
Козацтву зброї видати нерада!

„Народ у війську ми, ждем на наказ,

Як треба стерти голову у гада,
Бо бута хоче прута в слухний час!

— „Військо народу мусить мати зброю —
Турав Рахманну Раду Слобочан:
Гевалів з фронту гоним від розбою!

„Лісів пильнуєм, щоб не нищив пан,
Селян про землю годим між собою —
Держить Україну середній стан!

— „Наш фронт у Києві, пани громада!
Марко метнув як грім в дубовий ліс:
Не встоїть голіруч Рахманна Рада!

— „Москва як лис, а поза очі біс!
На фронт шле Українців в гирло гада,
А Раді тиче дулю попід ніс!”

„А хтож їй винен! — вдарив Гризло руба:
Як полк Полуботка устав на чин,
Забрав столицю — втерла йому чуба!

„Ми йшли на поміч валом як один,
Коли бо Раді ще Росія люба —
Всіх шле на фронт, як воду їй на млин!”

— „Москва їй блища, як душа народу.
На один фронт!! За матір, за яку!”
Бив Чучупака мов перун у воду —

„ „Живем, як два коти в однім мішку!
Давай нам гасло скинути колоду,
Ми крикнем: Геть з Москвою! — у танку!”

Як дзвін дзвонив Духновський об шаблюки:
За волю, за державу, за свій стяг,
Як наші предки, нумте зброю в руки!

„Велика хвиля: на Мазепин шлях —
А то нам діти не простять, ні внуки
Як промарнуєм хвилю у гріхах!”

„Слова полова, але діло — диво! —
Гукав їм Вістряниця на підпал —
Козацькій Раді в Білій Церкві жниво!

„Там близько наш отаман-генерал,
Там для Москви варити будем пиво...
Як вдарять труби, встанем всі на вал!

— „На бій з Москвою кличе нас держава!
Гукнув Михайлик, Марків себедруг:
За Золоті Ворота Ярослава!

Здрігнув Марко; це князь наш робить рух,
За ним козацтво загуло як лава:
Війна з Москвою! — всі як один дух!

Марко веселий скочив до столиці,
Що люд готовий на великий чин —
Лиш Рада кине гасло з блискавиці

І вдарить громом у Мазепин дзвін!

* * *

ДЕВЯТА ПІСНЯ ОГНЕЖЕРТВА ВІЯ

В повітря чути грім і клекіт бурі,
Дрожали внуки за гріхи батьків.
На кривду мста летіла у пурпурі,

Марко відчув за грохотом віків
Свій час на чин і виславляв Теплюрі
Романтику козацьку куркулів:

— „Пре без ваги козацтво: геть з Москвою!
Ударте в дзвін, стихії дайте спуст,
А то люд сам гній вимете мітлою! —

„Що тобі Марку! ти утратив глузд!
Щоб гетьман стис голоту булавою!!”
Теплюра вибіг, плювши їддю з уст.

За три дні вдарив війську в барабани, —
А в три неділі станув з фронту зїзд
Рахманній Раді стати на брани.

Та Рада замість чину на весь ріст
Розбила військо на партійні фани —
Пускала всіх, хто хтів, до рідних гнізд,

Марко Проклятий впав до Петрограду
На змія сім голов в царський покій —
Оддав під меч юрбі буржуйську владу,

І провалився трикольорний Змій.
— Граб наґрабльоннеє! — вив Броцький ззаду.
Змій злетів в Київ з осами на бій!

Зїзд слухав, як на фронті Фрош, пантера,

Рве в українськiм вiйську ретязi —
I розганя полки, як вiтер пера...

Аж ось Марко запугав у грозi:
— „Не вмили змiя вбить як молот вчера,
Тепер язичком будьте на вазi!”

—
Строїлись в полк. Добув їм скоростріли,
Де в змiя рiй червоних ос стріля —
Забрали арсенал i посипалися стріли:

З гармат Марка аж загула земля...
Кроваві річки з змієнят чуріли —
I Змiй злетів, як гаснуча зоря.

Марко Проклятий опянів з побiди,
Цілий червоний крикнув на весь рот.
Напав стоусту Раду повен їди:

Де є ваш чин для Золотих Ворот?
Давайте волю, землю, дармоїди,
В Росiї все мечем здобув народ! —

Сьогодні Рада трубами до сходу
Проголосила землям з княжих скель
Українську Республіку народу.

Знесла на землю власність всіх осель
I кару смерти I давала згоду
На волю всім народам тих земель.

Хто волю в своєволю обертає!
Як іскра гарний, не козак — орел,
Марко як буїй тур конем іграє,

Де вскочить, крикне людям як посел:

— Тепер моє, а се твоє немає —
Все наше браття з усіх міст і сел!

— Хай поїда огонь сухеє зілля! —
Слова Митуси кида на базар —
На Україні ладьмось на весілля.

— Хай пропадає із панами цар!
Хай живе Рада, що дала чар-зілля —
Беріть майно і землю їх удар!

Дай серцю волю! — загула стихія.
І піднялася від Маркових крил
По Україні летом веремія.

І зароїлись села від громил —
Рвонулася з горівки скаженія...
З всіх винокурень закурився пил.

—

Там пили і гуляли до упаду;
Марко Проклятий вскакує на стіл:
— Який в вас пан! — гукає на громаду.

„Граф Мусін Пушкин! В нас князь Рад зівіл!”
Смальне Марко в досаду їм пораду:
— Москаль і Лях! Беріть майно на спіл! —

Злетіли фірами. Розбили брами.
Хто гнав худобу, хто хапав за хліб,
Хто брав за сіно, хто за бульбу з ями.

Хто біг з покоїв, ніс, що там загріб.
Тікала служба з жахом улицями,
Пани поблідли і були як гріб.

Вертали з повним. — Ке, музику, дурні! —
Марко Проклятий просить на танець:
— Давай горівки! Лий із винокурні!

Як золото пливе всім на ралець —
Ниць пили і гуляли всі безжурні
Під скрипки викрутасом у вінець.

— Давай сірник, хай світить нам світиця!
Черкнув на спирт — огонь як стовп до зір,
А довкруги танець як блискавиця!

Марко веде, де блискає топір —
Навприсядки і підтюпцем вертиться...
Козак гуде, а спів шумить як бір:

„Гей де є гроші! — в жида на поміні!
Гей де земля є! — в пана, в куркуля!
Гей ми буржуям витнемо корінні!

„Немає Ляха, ані Москаля!
Немає лучче, як в нас на Вкраїні,
Немає краще, як своя земля!”

Пожежа цить. Все горить! — заверещали.
На вал пяниць огонь впав як на ліс —
Всі заревіли і в огні пропали...

Марко Проклятий вискочив як біс.

ДЕСЯТА ПІСНЯ ПОБРАТИМИ ЗЕМЛІ

Червоний рій під небо збився в клуби,
Упився кровю — став червоний Вій
З лицем залізним і ударив в труби:

— Грабуй буржуїв, їх маєток твій!
І сіяв на весь фронт змієві зуби. —
Громили з фронту йшли страшні, як Змій.

Пантера фрош розсипує вогнями
У ґвардії щодень, а в кожну ніч
Красуня доня веться між князями...

Князь з Чарториї в самоті без свіч
Красі в обіймах палить фіміями, —
Пе розкіш тіла із грудий і з пліч.

У Жмеринці вже гості на помості:
Грабіж громили ділять на ралець,
Ревуть: „Йдемо до Києва у гості!”.

Музика грає, йде шумний танець...
Під вартою в наметі в релях з трості
Лежить самотний Січовий стрілець.

Аж чути: Струнко! Все завмерло в русі.
Доньку веде гроза буржуїв, фрош,
Юдита Вія у московським дусі.

Рахіль пустила у шатро на дрож
Стрілцеві з пахом, щоб уляг покусі, —
Бо яблучко несла в косиці з рож.

З рамен злетіла кримська кирея:

— „Дивись, мугир, яка красуня я!”
Півнага з тюлю блиснула, як фея,
У самоцвітах, в золоті сія,
А ручки, шия, груди, як лілея, —
А веться станом вюнка, як змія.

—
І яблучко зміж рож дає стрільцеві,
Біблійну казку розвива крізь сміх, —
Як то Адам зів яблуко з рук Еви...

Ось тягне райський вуж його на гріх.
Стара глядить у дзеркало сталеве
Крізь двері: на гріху зловити їх!

Музика за стіною: „Глянь, я затанцюю!”
Та з її танцю дроз ішла у кров, —
Впала в обійми, шепче в поцілую:

„Дам всі брилянти за твою любов! —
Теплюру й Раду вашу подарую!...
І горла українських всіх голов!”

— Пустіть! — з обіймів шепче до Рахілі.
„А ти втечеш!” — За три дні буду ваш!”
Стара ввійшла зловити їх у сілі.

Міняли перстні і запили з чаш.
Як присягнув звінчатись до неділі —
Допав коня — і кинув їх кермаш.

Марко тікав з пожежі у відчаю
І гнувсь від зневіри до верхів. —
У краю пекло встало замість раю...

Розграбив люд усе майно панів.

І знищив тьму скарбів у цілім краю, —
А Рада знов боронить „куркулів”.

Аж кричма хтось летить на вороному:
— Ти хто! — „Я Січковий Стрілець, Юр Тур!
„Де військо! Раді грозить смерть з погрому

„Йде Фрош на Київ в гурмі гайдабур!”
Навскач оба летіли блиском грому
До Самовлада розігнать їх дур...

Отаман затрубив у срібні труби,
Аж блиснув в Білій Церкві трубний гук,
Йдуть козаки облавою, як дуби.

Гордюк як стій ударив в брязк шаблюк.
Пруть лавою на ліс як дроворуби, —
Тріски летять у розброєних гадюк.

—

Чатують їх край Винниці у балці.
Там в ніч зорює з військом штаб громил,
Палять огні і варять їсти галці.

Пантері Фрош в перинах до світил
Жар-очі світять злісно, як русалці...
Аж руки вверх! — оба кричать з двох крил.

Зірвались всі. Та скрізь, де ліс, обсада.
Підняли руки. Рушив на них ліс,
А Фрош Юр-Турові гарчить: „То зрада!”

— То зрада, суко! — мірить в неї кріс
Марко. Юр-Тур загнав її до стада:
— „Марш до Москви!” Фрош блиснула як біс

Забрали зброю. Взяли під ручниці,
Громил з зубами погрузили в ніч,
Везли всіх під штиками до границі.

Зоряли зорі. Винниця, як Січ.
Богданівці ішли як рота з криці
На свято в церкву серед блеску свіч.

Юр-Тур з Марком на хрест під хоругвою
З Архангелом заприсягли собі
В пригоді всякій стати в поготовю.

Несуть дві чарки, ллють вино в обі,
Накапали в замін з мізинців кровю, —
Навхрест пють побратимство в боротьбі.

Цілюються і просять всіх у гості —
І — Слава! — брацтво загуло обом.
Бенкет гуде, а тост іде по тості.

Ой ллються вина і жбурляють склом.
Йдуть козака, музика на помості,
Марко з Юрком в переді щупаком.

А чирк! світлина випала з жупана.
Юр Тур Маркові: „То сестра моя!”
— Сеж моя жінка, брате, Роксоляна! —

З гріха між друзів всунулась змія.

* * *

ОДИНАДЦЯТА ПІСНЯ.

АГАСВЕР

У Лавру серце ніс Марко Проклятий
За кров буржуїв до святих печер, —
Де замість брата був Христос розпятий.

Аж гляне: йде жид вічний Агасвер,
Що відігнав Христа з хрестом від хати —
І ось без хати ходить дотепер.

Похилений ішов в старій ряднині,
Як голуб сивий з жаром ув очах. —
Марко звитав його, як слід людині:

„Здоров будь, вічний жиде, куди шлях!”
— „Весь світ — моя отчизна не від нині;
З Угорщини я прилетів, як птах!”

Шептав скиталець. — „Просто із Сиготу!”
„Та чув я: там є твоїй вірі рай. —
Ще тут забаг ти очухрять бідноту.

— „Жартуєш, Марку, мов сліпий незнай.
Хтож, як не я, підняв у вас голоту?
Моя це думка лине з краю в край!

— „Не яж братерство, рівність і свободу
Вам кинув в маси тому сотню літ!
Тепер приніс би вашим масам шкоду!!

— „Лиш один фронт тримаймо, як ґраніт,
А перевернем цілий лад до споду. —
Буржуям з рук ми вирвем цілий світ!

— „Як скинем з неба всіх царів кумира;

Не стане націй, тільки війна кляс —
На горі всім буржуям цього мира...

— „Роздуєм світовий пожег всіх рас! —
І всі засядем до спільного пира,
Настане диктатура вольних мас!”

Марко зареготав: „Ти хочеш Бога
Змітати з неба; коб мав помело —
Змелоб всі зорі до твого порога!

А жид: „Ти віриш в Бога, як хамло;
Де є твій Бог з попівського чертога! —
Всесвіт — матерія, закон — число.

Марко: — Не Бог нас відсудив від смерти?
Ти йдеш навхрест, я кручуся укруг —
За гріх не можем жити, ані вмерти!

Нас двох заляв Христос на вічний рух --
Не нам заслону тайни Бога здерти,
Як цілим світом править його дух...

„Христос ніс революцію поганам, —
Я станув проти! — звіривсь Агасвер —
Бо я тоді ще слугував тиранам.

„Та ось Христос Росія є тепер, —
А ти не найдеш ліку своїм ранам,
Якби ти цю Росію передер!”

— Ти сам не віриш в те, що ти говориш?
Хіба москвини вибраний народ?
Що ти Європі з москалем сотвориш?

„Ай, Україна — новий наш кивот, —

Ти нею, як Месія рай отвориш
Людам всіх рас невольних з роду в роді!

„Я твою думку свого своєсвіту
Для всіх народів зроджену з терпінь —
Вільзонові заніс в закон для світу.

„Ти, Марку, іскри кидай, як креміль,
Я Агасвер — кресало заповіту —
Сотворим рай для всіх на все, амінь!”

Марко замовк захоплений до смерти:
Чей зможе тим він відкупити гріх, —
Прокляття з себе і з народу стерти.

І розв'язати загадку для всіх —
Отак ідею жид зміг в його вперти.
Повірів жидові та з ним до Фрош побіг.

А Фрош Юдита медом помастила,
Забувши йому виступ на громил. —
Та на буржуїв в бунт його підбила.

Рахманну Радю обдирала з крил: —
Стягнути чернь на зїзд і дачь вудила
Татарським людям для розкладу сил.

Колиж самі лишилися в сальоні,
То стала говорити шептом слів
Уриваних свій плян в своїм жаргоні.

Аж Агасвер очима заяснів,
Що сповниться їм писане в законі
Царство в руїнах людів і царів...

„Той ґой — казав — нам стягне чернь голоти,
А ти Рахіль за жінку тому дай,
Ким Україну можна розколоти!

А Фрош: — „Я малаби в руках весь край,
Якби Стрільців чим можна розмолоти --
Рахіллю їх розбити не гадай!

— „Є наша віра жінка президента,
Що каже все, що коїться у них. —
Та нам ще треба в масі диверзента!

А він: „Шукай якого з молодих,
Щоб Маркса вище ставив, як Шевченка,
Щоб маси їм імям відбити встиг!

— „Такого маю! — скрикнула Юдита.
Що продасть рідну маму за Рахіль, —
Славен імям він звісного в них кита!”

А він: „Еліту зітрем на гаріль,
А ґоїв черню візьмем під копита —
Шоста часть світу впаде нам в таріль!”

„Крім міст захопим там поля і луки —
І сповниться Мойсеїв заповіт:
Що всі царі дадуться нам у руки...

„І нам до ніг упаде цілий світ!”

* * *

**ДВАНАДЦЯТА ПІСНЯ.
ТАТАРСЬКІ ЛЮДИ**

Червона хмара чорну заступала.
Чи жаром з горна грав червоний Вій,
Що впився кровю з Неви до Урала!

Зняв крила Дива і ширив розбій
Червоний вій із мордою шакала, —
На Україну сунувся, як змії.

— Ударте в труби, орли сизопері!
Лаштуйте під воєнну хоругов
Гармати в кулі, потяги в панцері!

— Хай розсуджає нас залізо й кров!
Вільне Козацтво стукало у двері:
— Давайте зброю! жде народ готов!!

Але отаман кинув наші стяги,
Хоч в Білій Церкві мав гей динаміт, —
Не мав на чин і замах/стану зваги!

Теплюра не дав куль, ані чобіт,
Ні кожухів в зимі на військо наге, —
Аж від нужди розтаяло ям лід...

Марко Проклятий кинув блискавицю,
Зігнав селян на з'їзд червоних рад —
Півтретя тисячі зійшло в столицю.

Прочитано московський ультимат,
Що грозить Раді кинуть рукавицю. —
— Ганьба! — з всіх уст посипалось як град.

„Ось Рада на кобилі Дон Кіхота

До царських Донців клониться на Дон, —
Спасає всю Росію із болота!”

Почав Задонський на єхидний тон.
Геть з ним! геть з ним! — замкнути йому рота
Кричать, ревуть, аж він покинув кон.

„Спаси себе і Україну, Радо!”
Нав'язував до слів його Чухрай —
Бо Гад сичить за донським військом ззаду!”

— „Татарські люди, продали свій край!
Гукнув Рубенко — валять рідну владу,
— „Гоніть гієну у московський рай!”

— Де плуг і меч, там виросте держава!
Гукнув Михайлик, Марків себедруг:
— Де чернь безверха, — там Москві облава!

Здрігнув Марко: — наш князь і його друг,
Юр-Тур за ним. Козацтво пре як лава:
На меч з Москвою! — всі як один дух:

„Мирники” Вія виходили з салі,
Де спутали дівицею вірла, —
Зійшлись на пир гієни і шакалі.

Пантера Фрош з Рахіллю шлюб дала
Юрасю Цюрабинському в кагалі;
А по весіллю в Харків всіх везла.

Зраділа Рада і згорнула руки,
Хоч орди Вія плили шумом рік,
Займали край і крякали як круки.

Зійшлися в клубі всі на Новий рік

Міністри наші в мовчанці розпуки...
Витав рік Провинченко і прорік:

„Що я скажу вам в тості цього року?
Іде з півночі варвар, як гроза,
Знесе, змете все наше на толоку!”

З очий усіх скотилася сльоза,
А „morituri te salutant!” — з боку
Глумивсь Шавал з душею як лоза.

Марко Проклятий вчув слова зневіри
Міністрів в місті, округотав як біс, —
Розкрив Юр - Турові свій гнів без міри;

— „Га, з них ніхто до чину не доріс!
Велику хвилю мали маловіри, —
Та замість війська мають каплі сліз!”

—

Стягнув сімох із Ради в три години
І зладив змову в імя рідних мас,
Щоб висадити Раду з середини.

Юр - Тур слідив їх кроки цілий час.
Лист Матери додав йому причини
Марка напасти докором нараз:

„Тобі не сором, побратиме, плями,
Що звів з ума сестру мою на глум —
І там лишив покриткою у мами,

Маркові гріх стряс душу в ревний струм
Поклявся взяти шлюб перед попами,
Як в нас по вірі стане односум.

А сам летів у Харків на орлови
І впав до „мирників”, як з хмари грім:
— „Українські полки кладуть умови:

— „Чи вернетесь як уряд наш у всім!!
Замирете з Москвою пролив крови! —
То ми на Раду зробимо пролім!”

Пав клич: „Робіть!” В будинку Ради здолу
Зійшлись на змову для розкладу роль:
Робітники натиснуть із Подолу...

Марко Проклятий підійме пістоль, —
А всі за ним: „До долу Раду кволу!
„Всі руки вверх!” І увійде патруль.

Аж грім! ввійшов Рубенко, за ним лава,
Що вів Михайлик, Марків себедруг,
Відкривши змову темного кругава.

Марко здрігнув. Усі заперли дух.
— „Панове, арештує вас держава!
Рече Рубенко і зайняв їх круг.

Марко Проклятий вискочив крізь вежі,
Мов Люцифер іскинений з висот,
Що встав на Бога і повис в безмежі;

Упав на землю і летів в народ.

* * *

ТРИНАДЦЯТА ПІСНЯ.

ЗОЛОТИИ УНІВЕРЗАЛ

З Берестя бив дзвін слави всьому світу:
Новий народ несе всім людям мир
Державою в гряницях своєсвіту.

В різні народів встав люд богатир!
Архівський славу в нім різьбив з ґраніту;
Чухрай не зміг дати край Москві на жир.

Марко Проклятий сіяв іскри пальні
На рижому коні, як дикий тур —
З Печерська до Подолу як з ковальні.

Щоб збутись Провинченків і Теплюр,
Полки гетьманів поробив неутральні, —
Пантері Фрош крив арсенал як мур.

Рішала Рада серед реву бурі.
Курінь студентський — одинокий вал
Михайликів став шанцями на мурі.

Писала золотом універзал
Століть всім поколінням у пурпурі
Під грохит куль в червоний карнавал:

— Од нині Україна самостійна
Суверенною державою стає...
І заридала шкільна молодь мрійна. —

Стокрилами до неба дістає:
„Сповнилося!” Скінчилась гра подвійна!
В друкарні золотом те слово бє...

Борці, чи діти в зброї виступали —

Сотник безвусий вів курінь в рядах.
А попереду музиченьки грали.

З тризубом прапор вказував їм шлях.
За ним чвірками козаки ступали:
Курінь студентський з піснею в устах!

Шість соток ніг ішли як одна лава;
Над них Михайлик, Марків себедруг
Підняв з крил меч варяжський Святослава.

Здрігнув Марко, напнявши зір і слух:
Зайшли під Раду, закричали: Слава!
Станули струнко, здержуючи дух:

Архівський вийшов, вивів Малу Раду
Назустріч сотник, загукав: Позір!
Три сотні лиць наструнились доладу.

Усі на владу упялили зір.
З них вийшла трійця, промовля до складу,
Дає їм золотом вибитий папір:

— „Ми мріяли віками про державу
Свою жагуче стільки поколінь!
Шлем вам подяку за її обяву...

— „Серця сповнились щастям всіх прямлінь,
Тепер готові ми на бій за славу —
Як треба всі поляжемо, амінь!”

Наказ: Курінь студенський під ручниці!
Гукнув Рубенко. — Зашуміло з крил,
Обвили арсенал перстеном з криці.

Та через три дні ринув вал громил:
Марко Проклятий скоком громовиці
Прорвав їх перстень і розніс на пил.

Марко гукав. Громили в двох потоках,
Прорвали греблі в Раду й на Поділ, —
Греміли в місті як вода в лотоках.

З готелю в Раду сиплять градом стріл.
Марко Проклятий грімає в наскоках:
— „З друкарні грайте Раді в скорострілі!”

А Рада вдарилась руками в поли:
Теплюра йде на орду в Ромодан, —
З ним Чорні Гайдамаки як соколи.

Телеґрафують розпучливий стан.
А кулі свищуть і гукають доли:
— „Долой, буржуї! Гвардія ґерман!”

Орли чи леви гордо виступали!
То Ваговалець учинив ярміс:
Шість чет на стеж дванадцять розбивали.

Аж впав наказ: всі як один під кріс!
„Ми гайдамаки!” — грімко заспівали
І йшли з Подолу як Макбетів ліс.

Стрільці Січові йшли з Подолу в ромби.
На Сіннім базарі команда: Стріль!
І загреміли пеклом ручні бомби.

А Зерник змірив скорострілом ціль
І парить, жарить трупи в гекатомби.
А кров річками рине звідусіль.

Юр-Тур в два крила вдарив до друкарні
І сік, рубав, стріляв, аж бухав дим;
Стрільці гуляли як чорти в гаргарні.

Попав в готель за пеклом навісним,
Людміллю спас від ганьби комунарні.
— „Княжну доскочив в лазні побратим!”

Гукнув Марко. Вікном чкурнув в столицю.
Стрільці займили княжий монастир, —
Громили утекли на Щекавицю.

Ой, там Стрільці зовуть сватів на пир:
Багнети всі на кріс! — на косовицю.
З громил був для могил кровавий жир.

Аж від Слобідки трублять Гайдамаки:
Наказ: Курінь студенський на Бахмачі
На Крути йдуть червоні розбишаки.

Зірвалась молодь з піснею навскач!
Над ними виють з вікон вовкулаки:
Віщують горе, а родинам плач...

— О, Золоті Ворота Ярослава!
Скричав Михайлик, Марків себедруг:
— Ось вам ґраніт, де стане ваша слава!

Марко зареготав, як вовкодух...

* * *

ЧОТИРНАДЦЯТА ПІСНЯ. МІТ КРОВАВИХ КРУГ

У Києві всі труби заіграли:
О, Золоті Ворота з тисяч літ,
Сіяти вам знов там, де ви стояли!

Та хто дасть в жертву кров на той ґраніт!
Деб Золоті Ворота засіяли
Всім, що сповняють божий заповіт!!

„Од нині самостійна Україна
Суверенною державою стає!...”
Лунав закон віків на всі коліна.

Михайлик всім зорю до бою бє:
— Хто прийме хрест вогненний, кращий кріна?
Під Золоті Ворота кров пролле!!

Марко Проклятий чернь підняв на Раду
Під шепт Москви та Агасвера слуг. —
Москва дві орди шле нам на загладу.

Рахманна Рада гнеться від наруг.
Полки гетьманів вихваляють зраду, —
Хто чин довершить з богатирських туг!!

Не вкрили Крути первоцвіти білі, —
Серед пісень Михайлик шестокрил
На бій вів триста хлопців у весіллі.

Не на кроваві маки для могил —
Несуть всі кров на жертву в Термопілі,
Щоб знов Ворота блисли тьмі без крил.

Курінь їх окопався у два крила

Обабіч залізничного шляху. —
Під вечір стежа горе сповістила:

„Хоч бив з панцирки сотник без страху,
Орда в шість тисяч Пліски обсадила”.
Збілила вість їх лиця в біль жаху.

Засіли землянки друг коло друга...
Ніхто не вийшов їм на стрічу з Крут —
Усім на серце сіла дивна туга:

І всі мовчали: Чи довершать чуд?
На чола їх злетіла тінь моруга, —
І ждало триста їх на страшний суд.

—

Прождали ніч. На розсвіті із глуші
Зацокали їх кріси в грим гармат.
Заграли скоростріли, як гаркуші.

Піднявся бій. І сипались як град
В окопи кулі, гнали з тіла душі —
Так дві години бив їх пеклом ад.

Хтось крикнув: „Золоті Ворота
Стоять!” — і всі їх взріли ув огні:
Архангел ніс з них чашу кращу злота...

І всі зірвались у сноявнім сні
На ноги й на коліна впала рота...
Та покотом бють кулі навісні!

О горе! вже не стало їм набоїв,
Як бив їх наступ луком з обох крил,
Ліве крило держало напір воїв...

Та окружили їх із двох перил...

До стації метнувся рій героїв, —
Колибо звідтіль вдарив вал громил. —

Зірвались в наступ — косять гори трупів;
Та всі лягли — остало тридцять їх!
Багрилось небо, грало клетком супів...

Упали кріси на кровавий сніг,
Шакалі били ранених для лупів,
Кололи очі, в лоб громили всіх!

Сходило сонце. Крикнула облава.
Зі співом вийшло тридцять під вінець —
З тридцяти крісів стрілила їх лава.

Як падали, скричали на кінець:
Нехай живе українська держава!
Сіяли очі щастям їх сердець...

За тридні мати сина догледіла
Під звалом трупу в місячній луні —
І заридала як береза біла:

„О, сину мій, поклявся ти мені,
Що моя жертва дармо не горіла,
Бо Україну кров спасе в огні...”

Не докінчила свого голосіння,
Узріла, як збирає Шестокрил
Кров з ран до ґралю сяючу з проміння.

І крикнула до нього з усіх сил:
„Ти вів на жертву крові покоління,
А що добув ти крім їх могил!”

— „Збираю кров за Рідний Край пролиту! —
Звістив Михайлик матері на біль —
— „Що воскресить всі духи вам з засвіту.

— „Всі вернуться сповнити свою ціль:
Втіляться в діти нового завіту,
Осягнуть Бога трудом з рідних піль!”

І Золоті Ворота вздріла мати,
Де сяяв кровю її сина ґраль.
Аж ось від дива став Марко Проклятий:

— Чиї це трупи стеребив шакаль?
Колов їм очі! різав чола в крати!!
Це наші діти!” — стогне мати жаль...

— „Де був їх чин, там виросте держава!
Гукнув Михайлик Марків себедруг —
— „Вставайте злочин змити як сноява.

Марко здрігнув — ось душі кличе дух —
Всі трупи встали і лягли як лава:
Проклятий Марку! — загуло вкруг.

Зирнув на місяць — образ з первовіку:
— „Як Каїн брата! — чує з пекла сміх:
Носитимеш той гріх до суду віку!”

Сияють зорі — то є душі їх!

ПЯТНАДЦЯТА ПІСНЯ.

СУДНИЙ ДЕНЬ

Чи орда Батухана бє кровава,
Що в Київ дудонить камінний град?
Дрожить стіна Софії Ярослава!

Червоний Вій бє грохотом гармат,
В руїнах трупом криється валява...
І крикнув жах, зареготався ад!

А Муравйова вів Марко Проклятий
На рижому коні, як лютий рись, —
Показував, де мають бить гармати.

Ревнули дула. Гори затряслись —
Архівських дім як башта впав розтятий.
Над Радою мов звізди тріскались...

Під блиск шрапнелів Рада ухваляє,
Як Вій червоний — трудовий закон —
А в місті світла, ні води немає.

З веж і з дахів, і з льохів, зза кольон
Пантера Фрош Марковими стріляє. —
Стрільці окрили Раду як бетон.

Все вкрила ніч глуха у пільму сонну.
Марко не спить, на шлях зорить: Юр Тур
Веде на захід Раду безборонну...

Йдуть скоростріли Зерника, як мур,
Ідуть Стрільці, співаючи „Червону”, —
Архівський в крузі їх підняв каптур.

З Воріт Європи зрине воля й слава!

Гукнув Михайлик до Марка як друг —
Що граля з кровю впавших ніс як пава.

Марко глумився: — Ось вам княжий дух,
Що Золоті Ворота Ярослава
Ховає в ямі Пліснеських яруг!

А рано ринула, як в повінь води,
На княжий Київ армія страхіть —
Змішалися всі мови і народи.

Вів Муравьов всі орди лихоліть;
Зять Фрош Юрась татарські вів безроди;
Марко Проклятий вів гріхи століть!

Летів на Липках серед куль і гриму,
Де офіцерів бито як собак,
Насилля і грабіж не мали стриму.

В палаті Четвертинського кабак
Згадав Людміллю любу побратиму
І скочив через сходи як сугак.

Аж чує стріл і крик. Людміллі голос!
Князь генерал лежав в крові від ран —
Княжна Людмілля як підтятий колос.

Салдат на силу тягне на диван,
Скрутив на руки її злотий волос...
Блиснув кинджал — звалився хуліган.

„Спасибі, Марку! — шепнула зі страхом,
А батько мій упав за мою честь!”
І полилась над батьком чорним птахом.

Марко молив: — Краса у тебе єсть,

Не плач, не плач, прокинься бідолахом,
На Україну, де не сягне месть!

„Деж Україна! Україна в смуті,
Збудилася окрадена в огні!”
Заплакала як чайка на розпутті.

Побігла. Вийшла в Пріськи лахмані.
Зняла настільний образ в перламут!
Грамоту злоту витягла на вні...

Марко вздрів тризуб: — Що се! — нахилився
„Наш Золотий універзал „До всіх!”,
То спомин по Юрку мені лишився!”

Горів як мідень, то знов блід як сніг.
В письмо очима як п'явками впився —
— За пізно! — ледві не звалився з ніг.

По улиці йде в натовпі Людмілля —
Марко сокотить верхи як орел.
На Сіннім базарі гей божевілля,

Бурхає регітня усіх живел;
Центральну Раду лає під похмілля...
— Батько Тарас! — гука салдат весел.

Вказав Шевченка у книгарні згорда.
А другий скочив, з криком вдарив в кріс:
„Ех, надоела мне хахлацка морда!”

Упала шибя — вцілив батька в ніс —
Зареготала глумом п'яна орда. —
Веде вільне козацтво в чеку біс.

„Под стенку, крикнув Смердяков, в том краю
Усєх хахлов буржуєв розстрелять!
Дурацкій ваш язык не панімаю!

— „По человечески до нас! Або молчать!”
Ведуть, стріляють, копнуть серед лаю;
Прикладом бють в лице тих, що кричать!

Марко тікав. Женуть жінки в трівозі.
Вбігає. Лемент. Скочив у сей бік —
Горять українські книжки у стозі.

Учителів ведуть на смертний тік,
А матері цілують руці й нозі
Жидівці, що стоїть серед шулік.

Аж гімназисти станули як лава. —
Под стенку! — рота стрілила на „стріль”!
— „Нехай живе українська держава!”

Гукнули, впали матерям на біль.
Божеволіють: Слава, Марку, слава!
Блиснув кинджал — і гепнула Рахіль.

Марко втікав зпід стрілів безпричальний.
Свиснула куля — грянув рижий кінь.
На Щекавиці впав усмерть печальний.

Михайлик блис Воротами, як тінь.

* * *

ШІСНАДЦЯТА ПІСНЯ.
МІСТЕРІЯ МАЗЕПИ

Не встав опир суздальського Андрія
І на грабіж дав Київ конюхам
За шапку Мономаха чародія.

То грабив цілий край московський хам,
Або пожежив смертним духом Вія —
Ніс божий суд українським гріхам!

Марко Проклятий впав як окаянний
На судню ніч гей той орел без крил. —
Михайлик щез, як дух у світ туманний.

Грав Київ самострілами громил,
А зпід землі знявсь гук, як з пекла гнаний
Заколихались всі карби могил.

Явився дух Романа в срібній броні,
Як велит, що верг визов небесам. —
І витяг меч на звізди в небосклоні.

Такий, як гордо відкидав послам
Від папи, пана світа, дар в короні:
„Мечем корону я здобуду сам!”

І крикнув до Марка до супостата:
„Татарський рабе, випрями хребет. —
Смагу знов мечеш, ріжучи брат брата!

„Куєш мечем крамолу на скрежет.
Вкуй серце в сталь на чин з мечем на ката,
Будуй державу сам з залізних чет!”

І зняла Мати з гробу крик осуди

І встали трупи з всіх могил нараз. —
Марко ревів, аж піна сперла груди:

— Щезайте, одкасніться мене раз!

Ватага зверещала звідусюди:

— Ратуй! Спаси себе, ратуй і нас!

Всі кинулись до нього — перша Мати.

Жбурнув кинджал — і гепнула Вона.

Прокляв Романа дух державних ратий...

А з всіх могил котилася руна:

Проклятий будь! Проклятий будь! Проклятий!

Марко бебехнув мертвий. Тишина.

Мороз тріщить. Іскриться місяць снігом.

Аж від копит земля дуднить у ніч.

Пролетіли три коні ристю мигом.

Юр-Тур зіскочив на цвинтарну збіч,

Дав їсти і помчався в місто бігом, —

Марко лежав без тями голотіч.

Прибігла в парі з ним княжна Людмілля.

Гукнув Михайлик, що явивсь як дух:

— Марко упав, зімлівши від похмілля,

— „В імя Мазепи пробудіть в нім рух!“

Зжахнулися — впялили зір між гілля,

Княжна скричала: Юрку, тут наш друг!

Підходять блище: не Марко — очмана.

Як труп в труні впав горілиць від змор,

Скривилась губа з судрогів погана...

А зуби вискалились на позор,

Зрячки білками блиснули шайтана —
Гас як важенний в силі Святогор.

Юр-Тур схилився над лицем Маркови,
Шепоче: „Хух! хух! і ще раз хух!
Хай дух Митуси вийде з кости й крові —

„В ліси і багна, як руїнний дух!
А встане дух до чину і обнови,
Як дух Мазепи, що крісив наш рух!”

Цвинтар заколихався під гробами.
І розступився між хрестами ґрунь” —
Дідизний старець виринув із ями,

І забілів волоссями, як лунь.
З очий мигоче сірка блискавками, —
А булава в руці, як злото струнь.

Марко прокинувся: — Юрку, Бог з тобою!
— Мазепа встав! Мазепа там, диви! —
Стояв такий, як звав у бій з Москвою:

— „Не для потомства свого й булави,
Для ваших діток з Шведом йду до бою!...”
Сияв як святість сонцем з голови.

Марко скричав і вдарив себе в груди:
— Гетьмане, змилуйся, не проклинай! —
— „Одвічний Марку, визбудься полуди!

Гетьман гукав, аж трясся Рідний Край:
— „В державі мусиш знати, що не буде
Нігде ніколи на сім світі рай!

— „Ти замість ставить, знов підняв затіву
І відопхнув од чину сталь і круш, —
І тягне сей на право, той на ліво!

— „Державу ставте всі як один муж,
Не слухайте богів чужого сіву —
А всі тягніте разом в один гуж!

— „Держава — животвір із головою!
Стерник на демені на кораблі
Кермує, всі веслюють в однім строю...

— „Щоб нам права добути през шаблі,
Потреба голови і єдності у бою —
А булави до чину на чолі!”

„Де ум і чин, там буде і держава!”
Гукнув Михайлик, Марків себедруг. —
Злоті ворота блисли, як сноява.

Марко здрігнув: чи князь, чи його дух!?
Мазепа блис і зник, як ясноява.
Марко зірвався, на коня і в трух.

— Давай Германців, Москву ми зістрілим! —
Сіли на коні, гнали самотрїть:
Юр-Тур на чорнім, а княжна на білім;
Марко на карім біг на шлях столїть!

*
* * *

СІМНАДЦЯТА ПІСНЯ.

ХМАРОЛІМ

Марко Проклятий змусив верхогірря
Мечем Варягів вимести наш храм —
Ручивши хлібом сіллю за довірря.

Забув, що в себе пан, хто встоїть сам,
Синьожупанців славив під сузірря...
А Німці йшли з залізом під сезам.

Червоний Вій тікав, паливши мости.
Строївся Київ військом у гердан, —
За трубами вставали мертві кости.

З Марком на Запоріжжі Слобочан
Мостили мости калинові з брости.
І йшли на Крим, зайнявши Ромодан.

А Рада знов пустила серцю волю;
З лицем Митуси підбивала рух, —
Дала сваволі у краю потолю.

Та Німці мають тисяч віч і вух. —
Упав наказ: Хай буде хліб на полю!
До праці всі, хто має меч і плуг!

Міряли Німці поле під рахубу. —
Князь з Чорторії на хресті доріг
В ніч верже жереб за дівчину любу.

Тай сірим вовком шлях їм перебіг,
Тягнув на двори, знищені до зрубу
І показав червоний Ради гріх.

Завив у ліс — і збіглись сіроманці,

Впав карний відділ, як у рану ніж! —
І бурив цілі села в дикім танці.

Вовки тягнули душу за грабіж;
Селян карбили аж до крови дранці,
Дівчат ганьбили і тягли платіж!

В палаті Безака зішлися верховіття,
Любецькі, Друцькі, Мирський Святополк
І Кочубеїв найквітніші квіття.

І радять привести стихію в толк,
Щоб рятувать державу з силоміття,
Як Раду розжене німецький полк...

А в другій салі молодь в предозвіллі
У блеску дотепів найшла ярміс.
Князь з Чорторії дворить круг Людміллі:

„Стрілець вас, чую, на коні поніс
В ніч як русалку!! — „А вас в похміллі
З шампану відьма Фрош стягнула в ліс!”

„Фрош має доню славно на усмішки!”
— „Гордюк з тих смішків згинув, як козак!”
„Чека всім крутить українські ріжки!”

— „Розброїв Фрош — як Байда йшов на гак!
Ви в чеці натовкли йому горішки!?”
„Я хитрий вовк, і смерть жену в маслак.”

Князівна затряслася на огиду,
Як нахиливсь до неї князь-ласун —
Чужу нам душу взріла з його виду.

„Русалці той не пара, хто вовкун!” —

Йдучи в танець, відтрунула сновиду,
Та за обиду мечь присяг хвастун.

Три змовники з князівської родини
У слітну ніч везли її домів. —
Уста заткали їй на три хвилини;

Впоїли хльороформом крик і гнів.
І завезли в сні в палац за кратини,
Заперли за сім дверей і замків.

Марко біг з Криму і попав на збори,
Де з офіцерством князь вовкун попер, —
Аж чує Куркуленко пан говоре:

„Якої влади треба нам тепер!“
— Гетьмана! — сая загула, як море
Устами шляхти і селян всіх сфер.

— „Де меч і дух, там вдержиться держава —
Гукнув Михайлик Марків себедруг:
— „З Богдана властю, чином Святослава!“

Марко здрігнув: князь зник, счинивши рух.
— З Богдана властю! — бив Паненко зправа,
З Богдана властю! — всі як один дух.

І вийшов Самовладський на естраду:
„Панове — каже, — дяка Вам за власть!
Не для користи обіймаю владу!

„Анархія розносить нашу снасть,
Лиш власть тверда все доведе до ладу —
Чей Бог спасти нам Україну дасть!“

І підняла його на руки лава.
І гомін дзвонів з всіх церков лунав,
Як Рафаїл з Софії вдарив: слава!

З руки владика гетьман власть приймав...
І виросла українська держава,
В Європі пята з великодержав.

Марко Проклятий крякнув в Раду круком,
Заклекотіла Рада, як борвій, —
Грозила Німцям гайдамацьким буком.

Гудила жужмом гурма жеретій
Приказ німецький стуком, шумом, гуком:
— За Німців кращий вже червоний Вій! —

А Німці синій відділ розброїли, —
І обступили Раду мов на трус,
Примчали на панцирках скоростріли.

Як вдарять — дім сторощать на гамуз!
Салдатами на Раду налетіли
Під офіцером зладить чуботрус.

Влетів німецький офіцер до салі
І крикнув цілій Раді: руки вверх!
Всі зняли руки, встали в перепалі.

Архівський сів і кости бунту верг.

*
* * *

ВІСІМНАДЦЯТА ПІСНЯ.

ГЕТЬМАН ДЕРЖАВНОЇ СИЛИ

В день, як став Гетьман на чолі держави,
Михайлик, сторож Золотих Воріт,
Ніс з Царгороду цей палядій слави.

На Чорнім морі блиснув хризоліт,
Загнали блеском кораблі, як пави,
Як вдарив князь Михайлик сурмовіт:

„Хоч Криму виріклась Рахманна Рада,
Замкнувши націю в річний обруч —
Та беріг моря держить наша влада.

„Ми нація морська з дніпровських круч,
Не злякнемось, щоб видерти від гада
Крим, до Босфору в Дарданелі ключ!”

На суднах всюди стала струнко рота,
Як затрубив Михайлик шестикрил,
Що ніс на списі Золоті Ворота.

І склав над Севастополем на схил —
З Воріт всім в очі грала позолота,
Всі чули глас як шум орлиних крил.

— До борту стати! — синє море грало,
У дзеркалі ясніли гори скал —
А золото всі судна осіяло.

Червоні плаhti зсунулись на вал,
І лунко слово адмірала впало —
„Побідоносець Юрій” дав сигнал:

„На прапор гюйс! — і струнко!” — гасло чути;

„Жовтобакитний прапор піднести!”
Всі стали струнко в один вал редути.

Злетів у гору над усі машти
Жовтоблакитний прапор розгорнутий
Під сурми й свист старшинної чети.

І знов наказ впав: „Розійтись!”. Заграли
З командою всі труби сурмачів
І прапори з тризубом засіяли...

На Чорноморській фльоті з кораблів
„Воскресла Україна”! — заспівали
На морі моряки до всіх світів.

Михайлик зняв на спис Ворота слави,
Заніс у Київ з Криму на ґраніт,
Де Гетьман ставив пишний храм держави.

Хоч золото сіяло з тих Воріт,
Ніхто не видів їх під шум облави,
Аж Гетьман вчув Михайликів привіт:

„Ось вам, Гетьмане, Золоті Ворота, —
Поставте храм держави, як Богдан,
Де блисне в очі всім їх позолота!”

Гетьман зирнув на київський майдан:
— „Чомуж — пита — не бачить їх голота,
А ситить гада кровю наших ран!?”

„Бо військо чину розпустила Рада.
Гетьман без війська — жовнір без меча, —
Май своє військо — переможеш гада.

„Отвориш море з кримського ключа,

Як храм спорудить військом твоя влада —
Граль України блисне, як свіча!"

Розвив міністрам Гетьман свою думу:
Творив законом з війська стальну сіть,
Три міліони гривен склав без шуму.

Полків сто шістьдесять сім всіх порід
До року мало станути для руму
На охорону Золотих Воріт.

На північ ставив збройну огорожу —
Слав запорожський корпус з всіх полків,
Сіру дивізію розвинув, як рожу.

Спорудив військо стану козаків,
Дивізію сердюцьку, як сторожу —
Юр-Тур зоружив Січових Стрільців.

Щоб виховать державне покоління,
Гетьман розсіяв шкіл середних рій —
З високих шкіл двох сипав їм проміння.

Склав Академію наук як стій,
Притяг верхівку з рідного коріння,
Віддати ум свій нації своїй!

Гетьман підняв українську державу
З підвалу на достойний педисталь,
Розніс по світу нашу волю й славу:

Тризуб як Володімирів скрижаль
Тисячеліття осіяв булаву —
В Воротах Золотих заблиснув граль.

Зблизився до Воріт Марко Проклятий,
Вів Юра, вожда Січових Стрільців —
„Ось — каже — блиснув чудом гетьман клятий

Михайлик, сторож ґраля загремів:
— „Замість клясти, ви станьте будувати —
То стане храм трудом усіх умів!”

— „Там заясніє ґраль наш з діянманту,
Де нам Христос підніс пролиту кров —
Сяє містичним світлом амаранту.

— „Ось місія, що нам Господь найшов:
Створити світ ясніший від брилянту,
Де схід і захід злучиться в любов”.

Юр-Тур упав в молитві на коліна,
Марко глумився з божого добра:
„Коли така не буде Україна,

Як хочу я, ніякої не тра!
Хай вкриє гулайполем нас руїна,
Аж нова Січ повстане із Дніпра!”

Михайлик шестокрильми крив Ворота,
А з них сіяли очі всіх століть —
Лице Юр-Тура вкрила соромота...

Марко пер бунтом в прірву лихоліть.

*
* * *

ДЕВЯТНАДЦЯТА ПІСНЯ.

ТРИЗУБ ВОЛОДИМИРА

Явилась нам, немов фатаморґана,
Держава від Збруча аж по Кавказ,
Коли між нами не було Богдана.

Був би Гладким втяв голову сім раз —
Ми мали мягкорукого гетьмана
І бестію семи голов нараз.

Заблиснув Київ сонцем України
І Крим і Чорне море і Кубань
Почули дзвін Софії у промінні.

І Камянець зорєю блис у грань,
Край від вогнів мінився в світлотіні,
Дніпро московські криги ніс у хлань!

Та люта бестія Марко Проклятий
Взад поза себе кинув сім голов,
Що мали вити, рити і кусати...

А сам на села скочив суньголов:
Залізних Німців бунтом налякати,
Зривать до пімсти гайдамацьку кров!

І даром Замиренко вів торгівлю,
Збить секти Союзівців в один гуж —
З гетьманом стати ставити будівлю:

На сталь і спиж перетопити круш.
Всі мали ніж в холяві в поготівлю
Замість огню в серцях високих душ.

Люд „без пуття, без чести, без поваги”

Ходив до Німців, цілував омет,
Щоб гетьмана звалили для зневаги.

Спізнали люди діла їх бешкет —
Згодились Німцям дати ум до змаги,
Згодилися й раби, та вже було zu spät!

Марко безверхий впав, де сіроманці
В Звенигородськiм підняли крутіж,
Де князь вовкун гуляв у дикiм танці.

Вовки тягнули у крові грабіж...
Гукнув Марко в народі: — То гетьманці
Дівчат ганьбили і тягли платіж!

Заклекотали села гнівом смерти.
Марко розбив у місті склад ручниць
І встиг всю зброю між народ уперти.

І скорострілів сорок, п'ять гавбиць,
Муніцію привіз їм в три наверти,
Автопанцирник летом блискавиць.

— „Ріж, бий кадетів, кацапню за зраду!
Зметем і пустим — гув дід Самопал
Під Метикову Греблю Самовладу!”

П'ятнадцять тисяч підвелось, як вал,
В Лисянці дали чосу всім до щаду —
Князь з Чорторії голодуш „удрал”.

— Ріж, бий кадетів! — загуло в окрузі.
Левченко йшов на місто, як на штурм;
Полк Німців здавсь на вихід у притузі.

— Давай кадетів! — залунало з гурм.

Ей потурають Німці осоружі,
Загнали скоростріли серед сурм.

Марко Проклятий вдарив із гармати.
Селяне перли в місто вздовж і вшир.
Засипали всі улиці ґранати.

В трикутник Німці зайняли шкитир —
Та бомби, міни мече штурм завзятий...
Звалили угол. — Німці йдуть на мир!

Увіччу Німців вибили „гетьманців”
За кров селян, пролиту для ігри, —
„Камратів” гнали сапась для повстанців:

— „Німчура! ногу в ногу, раз, два, три!”
Наспіло військо, випустило бранців —
Юрба розбіглась в ліс на всі вітри!

А гетьман об'явив послам з Полтави:
„Для ладу бунт мус брати під стежинь!
Про звязь з Москвою брешуть чорні гави...

„А скорше трупом ляже моя тінь,
Як сам зречусь окремої держави!” —
З тюрми Теплюра загукав: амінь!

На криці права все стоїть держава!
Відбив Михайлик, Марків себедруг,
Завіт наш: Руська правда Ярослава...

Марко здрігнув, напнявши зір і слух —
Державний трибунал загув, як лава:
— За злочин зради смерть для вражих слуг!

Прибув з Москви миритися в столицю
Послом московським Ганджа Андибер.
Вже мали становить трівку гряницю...

Та Провинченко договір роздер:
— „Марком Проклятим здіймем віхтелицю,
В союзі звалим гетьмана тепер!”

Схопив під ключ всіх рушіїв розвалля
Міністер, склавши суд на їх дурман —
Та гетьман випустив з тюрми шакалля.

Замість розтяти вузол, як Богдан,
Він Замиренком висловив спожалля,
Що нам державу трусить їх таран.

Митусівці пустили в яму Вія
Дим з коминів союзного кубла —
Заграла в масах одна жоломія:

Гетьмана мусим скинути з сідла!
І цілий край обняла скаженія, —
Злоті Ворота заслонила мгла!

З тюрми Теплюра впав у шум затону, —
Занюхав чад з Союзного кружка:
„Позвем на бунт з Мазепиноного дзвону! —

Слав до Стрільців Проклятого Марка...

*
* * *

ДВАЦЯТА ПІСНЯ.
АНГЕЛ СМЕРГИ

Летів з мечем в державу ангел смерти
В народ безверхий суджений з висот,
На смерть за дух ненавистю розжертий.

Трубив до бунту. Валом встав народ,
Хоч був ущерть на табори роздертий —
Зєднались всі валити свій кивот.

Перевертні валили з браку віри,
Валили чорний і червоний хам,
Валили демократи лицеміри.

Звалили Січові Стрільці свій храм!
Звалили українські правовіри!
Звалив державу власну гетьман сам!

А Газардук упоєний з чарзілля
Писав Теплюрі дзвін-універзал. —
Напудив німців жахом своєвілля!

Стрільці позвали трубами на звал.
Народ як плав ішов на божевілля.
Всю націю обняв пекельний шал.

Марко Проклятий пан був на всю губу.
В ніч до столиці скочив назирцем
Созвідати царівну друга любу.

Жила заперта в князя під ключем,
Сукні парчеві шиючи до шлюбу,
І плакала над золотим вінцем.

Князь вовком перебіг дорогу в сонці

До гетьмана з послами в один хор;
„Ясновельможний, ми Вам оборонці!

„Скидайте з себе український „вздор“!
Повстання здавлять золотопагонці —
Орел двоглавий здійме трикольор”.

З труби Європи впав приказ зневаги:
— Росія неділима, або смерть!
І кинув гетьман шляхті горді стяги.

Забула предків кров, розлиту вщерть.
Тай „без пуття, без чести, без поваги”
Гуде: — „Хай буде в нас Петрова твердь!”

І видав гетьман грамоту руїни, —
Проголосив у кров і кість на біль
Знов федерацію Росії й України:

„І встане животвір всім з наших піль!
Держави згоди хочуть цеї зміни:
Великая Росія — наша ціль!”

Зареготав Марко — аж з Запоріжжя
Прорвався в Україну гураган —
Князь сірим вовком скочив з узберіжжя...

Покрив Ворота Золоті туман.
Хто в Мотовилівці молотить збіжжя! —
Снопи встеляють головами лан!

Стрільці на тоці віють душі з тіла,
А Чорноморці косять гори спин —
Де сіє Зерник кулі з скоростріла.

Ой, сіє, косить, віє, меле млин,

Аж паполома біла забагріла. —
Аж грим! грим вдарив: Зерник впав один!

Блис образ ради, де він стряс шоломом:
„Чи Львів, чи Київ — золотий вінець!
Львів пропаде за київським погромом...

„За гріх, що дам за цілість свій рубець,
Хай впаду трупом під Господнім громом!...
„Ходім на Київ, з ціллю всіх сердець!”

Ось трупом впав. Юр-Тур припав до друга:
Чи гріх, чи слава привела на суд!
Збілила лиця всім моруга туга.

Князь з Чорторії взнав їх перепуд:
Ніс трикольор і крикнув осоруга
В наскоці кіньми: Рукі вверх! Под кнут!

Зірвалась хуга. Ринули, як леви.
Юр-Тур гукнув: Баґнети всі на кріс!
Сталевий ліс: іржання, крики, реви!

Злякався князь вовкун. Бє з крила біс!
Пушкевич бє з панцирки для підлеви,
На конях пре Марко наш горлоріз!

Біжить Юр-Тур, де князь вовкун під лісом
Підняв шаблюку, — дзень! огонь заблис;
Юр-Тур пхнув лезо в груди йому крісом.

Пробитий в серце князь звалився вниз.
А горлоріз зареготався бісом:
„То мій ралець, лоб має вовчий рис!”

Ховали в „лицарі абсурду” Бога
З „Червоною Калиною” під річ:
— Ой, ні хитру, ні горазду в Дажбога

Нам суду не минути в грішну січ!...
Сіяли зорі. В Галичі тривога.
Там наші Львів покинули в цю ніч...

А Газардук залізним Німцям кинув,
Як Раді: „Руки вверх!” — мов на дорік, —
Марко німецьку дужинь перекинув;

А гетьман в перебірці з пекла втік.
У Київ похід України зринув —
Всім сльози затремтіли зпід повік.

Витала Директорію столиця,
Хоч їй не грало золото з вінця —
І мала пять голов, а лиш два лиця:

Одно Тетері, друге Брухівця!
Шулікам пахла димом огневиця —
Всі відчували початок кінця!

Сіяли вітер, — бурі не відперти!
Щурі тікали з тоні-корабля —
За гріх розвалля трубить янгол смерти:

Ридати буде кровю ця земля!

*

ДВАДЦЯТЬ ПЕРША ПІСНЯ.

ВЕСІЛЛЯ

Бють сині блискавки до всего миру
У Києві зі золотoverхих бань.
А дзвони дзвонять храм Володимиру:

Що землі всі зібрав під свою брань;
Кадила вють в тризубі герб сумиру,
Стіна Софії грає в світлогрань.

І сім владик з Собору Ярослава
Виходить з хоругвами на майдан. —
Лунають гори: Слава! слава, слава!

Стряс булавою на коні Богдан.
Під стягом військо стрілило, як лава
І тьма голов гула, як океан.

Під герб Володимира і Романа
На Золоті Ворота лине зір, —
Витають Директорію з ридвана.

Орхестра гимном загула. Позір!
Ось виступає зі землі Трояна
Посольство і читає договір...

І чує слово трьох земель про згоду
Конгрес народу в сяєві знамен, —
Посли держав зі сходу і заходу;

І чує військо з золотих стремен
Довічну волю цілого народу. —
За націю рече від влади член:

... „Од нині знов зливаються в єдино

Розірвані століттями наруг
Всі Твої землі, Мати Україно!" —

І знявся плач захоплення вокруг.
Юр-Тур з Марком упали на коліно, —
Гукнув Михайлик: — Будьте один дух!

І вдарив дзвін з Софії Ярослава.
І тьма голов гула, як океан
Дніпром у море: слава! слава! слава!

Стряс булавою на коні Богдан.
І тричі військо стрілило, як лава,
Зпід стягів гимн шумів, як гураган.

—
І плакала з захвату Роксоляна.
І цілувала з радості до сліз
Людміллю, що була зі щастя пяна.

Марко Юркові, що її привіз,
Вчепив на груди тризуб до жупана, —
А їй підніс намистом перловіс.

А вечір храм Мазепи повен зілля
Стрільці Січові привитали з труб. —
Уся сметанка збіглась на весілля.

Вів Роксоляну наш Марко як дуб.
Юр-Тур, Стрілець Січовий вів Людміллю. —
Дві парі під вінцями брали шлюб.

В палаті гості пруть в велику салю, —
В обличчях предків пир серед пісень.
Їдять на сріблі, вина пють з кришталю,

А молоді, як сонце в ясний день.

Музика грає танці без відгалю, —
Стрільці Січові крешуть всім огонь.

Людмілля в парчах давнього одіння,
А руса коса сонцем вється з пліч;
Мов пава грає щастям від проміння.

А Роксоляна, як зізди́ста ніч,
В народнім строю сяє з духовіння,
А зорі світять з її чорних віч.

Юр в однострою галицькім старшини,
На виду красень, але невесел.
Глядить на гості, то в лице дівчини.

Зорить Марко чубатий, як орел,
Що хто говорить; кожної хвилини
Кинджал хватає — дати духопел.

Довкола їх князі, всі офіцери:
Трубецькі, Друцькі, Мирський Святополк,
І Кочубеї гнуть свої химери.

І виславляє кожний власний полк;
Хоч вони родом наші сизопери, —
Чому ж у слові їх московський толк?

— „З землі і з моря встала воля й слава!
Зняв тост Михайлик, Марків себедруг:
— „Де чин і дух — там здійсниться сноява.

— „В землі Дажбога, де є меч і плуг,
Воскресне сонцем правова держава!...”
І „Слава!” — загукали всі вокруг.

Аж ось піднявся з чаркою у тості
Василь Боярський, галицький співець:
„Позвольте мені слово, любі гості!

„Я з „Молодої Музи” яструбець,
Всіх вас поставлю на розстайнім мості:
Де хто з вас найде „золотий вінець”!

„По цей бік: федерація-Росія,
Республіка народів, як зоря —
А самостійна Україна — мрія!

„По той бік: будь монархія своя,
Держава Українська — не сновія,
Свій гетьман, або цар — там буду я!”

І ми! — гукнули всі князі рубаки.
І ми! — греміли Січові Стрільці.
Ми ні! — ревнули валом Гайдамаки.

З губ отаманам впали каганці:
— „На біса цар!” — гарчали, як собаки.
Блиснув кинджал Маркові у руці.

Згукнув Михайлик: — „То весілля, Марку!”
Поет вніс тост любові і красі. —
Юр-Тур зняв чарку, щоб стушити сварку.

Многая літа! — заспівали всі.

*
* . . . *

**ДВАДЦЯТЬДРУГА ПІСНЯ.
АПОКАЛІПСА УКРАЇНИ**

Не Вій червоний в Київ верг примару,
Загуб, як полоз, бив страхіттям Крут —
Не Ленін гнав опричників отару;

Встав Іван Грозний на кровавий суд,
Як цар гегенний ніс нам божу кару,
Як молот божий на руїнний люд.

Гула Європа пеклом чорториїв.
Ударив тараном огнистий Вій.
А Директорія лишила Київ.

Стрільці Січові кинулись на бій.
Марко стиснув перстеном різощиїв —
А Юра-Тура полк впав у жеврій.

Стрільці Січові вкрили поле трупом,
А під Марком Проклятим упав кінь —
Михайлик рвав Ворота з мурів хрупом.

— „Води!” — молив Юр-Тур від ран, як тинь.
Дуванили селяне труп за лупом —
І глумували із його терпінь.

Марко Проклятий впав, як окаянний,
Подав води йому і давив біль —
Як на Ворота сумерк впав туманний.

Червоний Київ вив, як завихіль,
А зпід землі знявсь гук, як з пекла гнаний, —
Заколихались різі ржавих піль.

Явивсь Володимір Святий в пурпурі,

Як ясне сонце витяг великан
На троні жезло в небеса понурі.

Такий, як обіймав прімаат Славян,
Утишив сяєвом Христа рев бурі,
Цілу Європу заслони́в від ран.

І крикнув до Проклятого з засвіту:
„Безверхий хаме! з ясних зір твій дух,
А ставиш Вія на престол завіту!

„А Вій, дух смерти, бачить земний круг!
Лиш Бог з любови ставить космос світу, —
Без Бога храм твій розлетиться в пух!”

—
І зняла Мати з гробу крик огуди,
І встали трупи всіх століть нараз —
Марко ревів, аж піна сперла груди:

— Щезайте, відкасніться мене раз! —
Ватага зверещала звідусюди:
„ „Ратуй! Спаси себе, спаси і нас!””

Всі кинуись до нього, — перша Мати.
Жбурнув кинджал — і гепнула вона.
Прокляв дух Володимира крилатий.

А з всіх могил котилася руна:
Проклятий будь! Проклятий будь Проклятий!
Марко бебехнув мертвий. Тишина.

Надіхала Людмілля і з ридвану
До Юрчика припала на ковиль,
І рукавом бобровим мила рану.

А Роксоляна під Людміллі квиль

Зазулькою облетіла поляну,
Оплакуючи жертви темних хвиль.

Взяли Юрка і занесли до хати. —
Ожив в руках, — крізь сльози край повік
Їм шепнув: „Нас побив Марко Проклятий”.

— „З Москвою став на змові, як торік —
Людмілля плаче —щоби руйнувати,
Звалив гетьмана, нині вас посік!”

А Роксоляна гоїть їй розбілля:
— Хай їде в Галич, вилічиться там! —
Там панотець наш знає всяке зілля.

— „Європа Галич дала Полякам!
За звал гетьмана — зойкнула Людмілля —
— Що кажеш? — „ „Мовлять всі послы князям:

— „Ой Боже! — Роксоляна лементіла:—
Там моя мама і мій Рідний Край! —
Я би до війська з вістю полетіла!”

— „ „Бери наш самохід і вістку дай!””
Поцілувала їх голубка біла
І понеслась. Замайорив безкрай.

Марко прокинувсь: з’ява, чи омана?
Як зпід землі явилась крізь туман
Вона, та гей султанка Роксоляна!

Така, як вела силу бісурман
На Угрів під рукою Солімана,
Щоб Україні волю дав Богдан.

Марко скричав і вдарив себе в груди:
— „Небесна! змилуйся, не проклинай!” —
— Ти вже проклятий з божої осуди!

Шептала так, аж трясся Рідний Край:
— Ми через гріх твій стали як нелюди,
З богатирів карли чужих розстай.

— Ми шапку Мономаха потеряли
За гріх твій проклятущий з роду в род;
Паслом Польщі й Москви віки проспали...

— А Бог позвав нас з зоряних висот
Поставити Христа у світі стали —
І гідність всіх народів на кивог!

— Вій Брюховецьких дав тобі кумира; —
Та над матерію є божий дух! —
Вертай від Леніна до Владимира.

— „Від Агасвера до Христових туг,
І відбери Софію свою мира
І Золоті Ворота з їх наруг!”

Заблисла, згасла, зникла з'ява злота.
Аж бігне кінь блідий з надлюдських терть —
Марко вздрів, як Михайлик ніс Ворота...

Впав на коня і гнав за ним як смерть.

*
* * *

ДВАЦЯТЬ ТРЕТЯ ПІСНЯ.

ГУРАГАН СТЕПУ

За гріх народ наш впав між млинські жорна.
„Єдина червона! — крикнув Вій:
Розплавим Україну в пеклі горна!”

З землі і з моря виє злотий змії:
— „Єдина Неділима, але чорна!”
З бльокадою на схід слав Гада в бій.

Вій вдарився на Київ лютим бісом.
І сипнув людям землю з пузиря;
Кліщами жал наїжився мов лісом.

Світнув зірками людям, як зоря,
Залізним пальцем вказував навісом:
„Вот Гад в короні білого царя!”

З Європи йшла на Україну туча
З землі і з моря, із усіх боків —
Народ без куль розбитий біг від Збруча...

Марко Проклятий з них крісив орлів,
Піддав їм гасло, як печаль жагуча:
— Нам через Київ добувати Снів!

Зірвавсь Галич голий, необутий.
Всім на душі сіяв, як сонце світ:
Добути, або дома нам не бути!

Мусять сповнити вічний заповіт; —
Дайте їм кулі — можуть світ здобути.
О, таке військо раз на тисяч літ!

З Марком летіли, як орли на Вія.

Здобули кулі — вдарили з гармат. —
Ішли на Київ скорше буревія.

Хоч сипав Вії в них кулями, як град,
Дихнув з ірта огнем, як жеретія...
Втікав у Москву з Київа назад!

А Київ грав під сонцем на завалю
До них огнями злотоверхих бань. —
Злоті Ворота райдужив в опалю.

Сіяли очі всім, як з вітру грань —
І плили сльози, чистші від кришталю:
О, Київ! Київ! Київ! шпиль зітхань!

Ввійшли в тріумфі. Город кликав: Слава!
Купав їх квіттям по всіх улицах,
І бив у дзвони гимном Ярослава.

На кожде „Слава!” загули в рядах:
— Нехай живе українська держава!
На Думі грав жовтоблакитний стяг.

Дніпро до Лаври затемнивсь в сонці.
Клубилась хмара по той бік Дніпра —
Біг Чорний Гад і білі оборонці.

Аж від Слобідки чути крик: Урра!
Летять на конях золотопагонці, —
Встав прапор трикольторний, як мара!

Край Думи чвара. Бії. Марко Проклятий
Здер прапор трикольторний в боротьбі,
Стоптав ногами, гримнув, як з гармати:

— Дамо ще ззаду копняка тобі!
Здобули Київ — мусять уступати!!
Здобули Київ — Гаду, не собі!

І Чорний Гад засів, як цар в столиці.
Післав жандармів селам і містам:
„Хто ставив Україну — до темниці!

„Хто воїн — вбити, кинути на срам!
Закриє їм школи, друки і лічниці,
Що було панське — повернуть панам!”

І закурилась вітром Україна.
Марко, як іскра блискав крізь туман.
Горіли двори наче стирти сіна.

На Лукоморі вдарив в барабан. —
Народ в повстання ринув як лявіна,
Марко очима рвав їх в гураган!

Крутились рельси, пропадали шпали,
З мостів летіли потяги в провал; —
Війська без битви ранені тікали.

Жах влетів в Київ! — котиться розвал,
Хоч Україну молять генерали —
Михайлик рвав з Воріт народ на вал!

Йдуть Турки чи Татаре табунами!
То орди білих гонить в море лють!
Жінки тікають в ліс у вовчі ями...

Жвакують хліб, худобу з сіл беруть,
За плату бють співати під киями:
„Боже царя храни!” — або убють!

В квартирі ллється регіт божевілля:
Вкрав новий „тулуп” Рюрикович князь
„От населенія” й реве з похмілля:

„Плювають на карти!” Водка завелась —
„Давай дівчата!” Райськеє весілля...
І оргія насилля почалась!

Тай їм везе на тиф Европа ліки...
Та замість ліків селам шлють поста.
Війшов у хату — хорі і каліки!

Підходять тіни хвійні, як з хреста —
„Ви вбили нам поста, хахли-шуліки!
Тай бють з гармати, матінко свята!

— „Ой кілька стрілів! згляньтеся на діти!”
„Приказано знярядов сємдесять!”
— „За щож аж тільки!” „Деж нам їх подіти!

Мули падуть!” — і втік, а там кричать...
Знов трах! знов бевх! — і стали всі горіти:
Огонь. Жах. Рев. Шал. Зойк. Тиф. Ад проклять!

Горить в тім пеклі Гад і Неділима!
Регоче Вій із європейських дуль;
Марко Проклятий блискає очима:

Воскресне хаос гуляйпільських куль!

*
* * *

ДВАДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТА ПІСНЯ.

СТРАДАЛЬНИЙ ХРЕСТ

Зпід Києва в чотирокутник смерти
Вертало сорок тисяч Галичан —
Там на Голгофті на хресті умерти!

І падали гей скошені від ран;
Їм Роксоляна мила з крові черти —
І сльози отирав пророк Євшан.

Немов Єзекиїл післаний Богом
Ходив по полі повнім кістяків.
І чув їх шелест над пустим облогом:

— „Надії наші знищив Божий гнів,
Відірвані ми з корня Його рогом,
А наші кости висхли!” І гремів:

„Зіпхнуть нас душі з місць, що вміють жити!
Рука Господня пише нам: амінь!
Одно нам в зорях суджено зробити:

„Створить життя для нових поколінь,
Гуртом себе ідеї посвятити,
У чистій жертві гноєм їх прямлінь!

„Мостить нам головами міст печальний
З Бердичова до Жванця в ряд могил, —
З Проскурова до Балти в хрест страдальний!

„Довічний хрест як слід орлиних крил —
В нім виросте синам вал огнестальний,
Звідкіль не випре й пекло наших сил.

„Воскреснем всі натхнені Божим духом;

Господь одчинить всі гроби століть;
Оживить кости мертві новим рухом!...

„І виведе нас з пекла лихоліть;
І верне землі вкриті чужим пухом;
І зробить нас народом верховіть!..”

І плакали з утіхи Галичани,
Хоч покотом валились край доріг, —
Світили очі щастям на всі рани.

І вилітали душі їх як сніг
Від бруду чисті з ручок Роксоляни,
Що крила скрізь по сконі очі їх!

Марко Проклятий на коні блідому
Летів у безвісті блідий як смерть,
Де кров збирав Михайлик з їх погрому.

Влетів між них, як демон вічних терть.
Дзвонив шаблюкою мов дзеньком грому...
Відчула Роксоляна його твердь...

І скинула з лиця свою заслону —
Узрів, гукнув: „І ти сюди прийшла!!”
Зіпняв коня із повного розгону.

В покорі згомонила до вірла:
— „Де мій народ, там ціль моя до скону”.
„Деж ти живеш?” — „В тій хаті край села!”

— „Поступиш може в гості на хвилину!”
Шугнув коня між хорих в западні.
З цілого серця зголубив дружину.

„А деж Раїсса?” — „З бабою в рідні!”

Вела Марка як жінка у хатину. —
Сіяла щастям янгола у сні...

І змяк у неї в хаті як дитина.
І цілував красу її в раю,
І віддалась йому з бажанням сина.

Як вчула сина крізь любов свою,
В розмові ясній душ рече дружина:
— „Коханий Марку, жалю не втаю; —

— „Чому все давнє тнеш косою смерти!
Твій син осудить батька, що житло
Руйнуєш, замість до почину перти.”

„Я вічний! нині смерть моє крило,
Бо все, що є тепер це мусить вмерти,
Щоб те воскресло, що колись було!”

— „Чому ти вічний, розкажи про себе!...
„Нащо! Це тайна, а коханню смерть;
Мій хрест страдальний за тяжкий для тебе!”

— „Я не збоюся чаші горя вщерть,
Готова я на жертву!” „Без потреби!”
— „Сповідся, спільжиш біль своїх усердь!...”

— „Як вбив я матір і сестру в нестямі,
Шептав Марко, — вздрів трупи без голов
І закопав їх в гущині у ямі.

— „Голов шукав та сліду не найшов.
Хотів себе убити в чорнім гамі, —
Та хтось стис руки дуще від оков.

— „В ніч гула хата привидами жаху.
Земля гуділа мов гемонський дзвін —
Мій батько вийшов з неї серед страху...

— „Голови в торбі кинув до колін;
З очий заблиснув сіркою у змаху, —
Жбурнув з зубів загробний суд-проклін:

— Проклін паде від Бога в тебе, сину!
Носити меш як Каїн в торбі гріх. —
До суду віку не найдеш притину...

— Аж поки не спасеш жертов своїх;
Аж доведеш народ свій на вершину; —
Розвяжеш загадку буття для всіх...

— „Так ляг на мене гріх наш зпервовіку,
Ще перше другим одкупивби я —
Та третє нам закрито споконвіку...

— „У вічнім колі буде путь моя:
Що вмру, воскресну, бо мене до віку
Не прийме рай, ні пекло, ні земля!...”

Марко замовк. Вона зняла долоні,
Молінь про тайну Золотих Воріт. —
Він голову хмурну склонив на лоні...

Шептав свій гріх сповитий в вічний міт:

*
* * *

ДВАДЦЯТЬПЯТА ПІСНЯ.
ПЕРВОРОДНИЙ ГРІХ

Огнем мечем ішли на край Татари.
Мій батько був отаман в галичан,
Творив загони, ніс орді удари.

Черкеска вперлась у лицарський стан
За ним з кохання; — вділа шаравари
І йшла як джура на кровавий тан.

Та на війні вагітна стала мати.
Завіз її мій батько на остров
Дніпром на злоги в ліс, немов до хати.

В одвічнім лісі я на світ прийшов.
Без корму мати стала гнізда дроти: —
Давала з птахів мені ссати кров.

Я виріс з крові. Годувався кровю.
Летів у степ, де був кровавий жир —
З живої тварі пити кров з любовю!

Князь з батьком на війні, я йшов на пир,
Де Січ з орлів родилась в подніпровю.
І славою вкрив Січ, як богатир.

Поляки взяли Галич в довгим бою,
Де князя строєно серед тічні. —
І слід застиг за рідною княжною.

А батько з бою віз „сестру” мені,
Царівну вкриту тайною дивною...
І виростав як Дзвінку у рідні.

В боях літа плили мені в таборі.

Краса сестри по світу рознеслась, —
Князь суджений до ніг їй сипав зорі.

А став Михайлик в Києві наш князь.
Аж кличе батько: — В похід! Князь в запорі —
Орда на Київ хмарою знялась! —

Я по дорозі повернувсь до дому...
Що за краса була оця „сестра“!!
Душі не чув я, як з удару грому!

Зміїлась в серці зависть мов мара...
Мій Боже, гріх зажег Ти в серці мому, —
Жаріла пристрасть пеклом із нутра.

Я закохався у княжні шалене...
Вонаж сіяє іскрами зітхань, —
Не як на брата дивиться на мене.

Що скину оком — загорить, як грань.
Візьму за руку: — Дзвінко! — так чмелене
Затріпотить мов тягне у вітхлань!

Я втік у Київ. Бив Татарів в полі,
Шукав я смерти, та попав в ясир.
„Князя нам видай!“ — шепче хан в неволі. —

„Дамо вам землю, мирники, за мир!“
Гріх зродив злочин. Я з'явивсь на волі.
— На що князів нам! — вихрив як упир.

Князь богатир був. Як зійшов на браму,
Пустив стрілу; — все впала у таріль
В печеню хана, що дрожав без тяму:

Всіх трупом клав, кого узяв на ціль —

Стелилася Татарми яма в яму,
Де блис мечем на орди серед піль...

Бив князь Михайлик в пень з Воріт Татарів;
А ж я проклятий, наустив Киян
Їм видати його для ханських дарів.

Конем князь лицар скочив на майдан:
„Останній раз вас крили від ударів
Ворота Золоті, — навчить вас хан!”

З валів на спис взяв Золоті Ворота,
Як сніп незримо в Царгород заніс —
В проломину удерлась вража рота.

Держава наша впала на заріз!
І через гріх мій вкрила соромота
Народ, що сам на шию взяв заніз...

Мати собі і в голову не клала,
Що нас кохання привело на гріх, —
Княжна не счулась, як вагітна стала.

Ми відпросились в Лавру, — ради зліг,
В лісах блукали, аж пора настала;
Ховались в нетри від людських доріг.

Княжна вродила з муками дитину...
Та поки не при пам'яті була,
Я задавив і кинув у тернину.

Орлиця мати взнала корінь зла:
Як не таїла грішниця провину,
До пан-отця на сповідь повела.

В суботу вечір йде „сестра” в черниці;
Як лоза плеться мамі до колін...
Обидві плачуть — вбіг я до світлиці.

— „Знов рюмаєте! — грімнув я зза стін.
З уст матері злетіли блискавиці:
„Тікай з очей, а то вержу проклін!

Зривала серце: „Ироде скажений!
Ти князя стер, народ піддав вовкам,
А що з сестрою вдіяв навіджений!!

„Князівну з роду поганьбив, як хам!
Дитину задушив десь оглашений, —
До Бога йдем, в печери змити срам!”

Як біс загув я, гордий клятим ділом:
— „Ніже ні Бог, ні чорт на мій карбіж
У ній, вона моя з душею й тілом!”

„„Цураюся тебе, хоч бий і ріж!””
Троюдила кохана. Громом стрілом
Блиснув кинджал, — втяв голову як ніж!...

Замок Марко. Зирнув — аж Роксоляна
Містичні очі розняла крізь сум...
„Ти Дзвінка!” — скрикнув з реготомшайтана.

Впав на коня і щез, як вітру шум.

*
* * *

ДВАДЦЯТЬШОСТА ПІСНЯ.

У КВАДРАТІ СМЕРТИ

Хто спише пекло у квадраті смерти,
Що наш Марко Проклятий перейшов,
Богами світу шарпаний на чверти!

За те, що сам він вирвався з оков —
Заставили безсмертного умерти
В страху, що він їх струне стрімголов!

Три пани світа і гієни трупів
З всіх сторін світа тришляхами йшли
В Україну як парди жадні лупів.

А стяг з тризубом в гору підняли
Вигнані з краю висланцями супів —
Від Збруча в Київ летіли орли.

Боролись льви між стінами квадрата,
Заклапала на кістяку коня
Сліпа глуханя, баба кострубата.

Косою косить тисячі щодня;
Пилою ріже голови, гірш ката;
Мітлою кров мете у хлань змія!

І покотом падуть в квадраті смерти
Герої босі, голі на дощах,
Що жить не можуть, а не хочуть вмерти.

Їх очі світять жаром в дивних снах,
Що мусять волю кровю переперти, —
Бліді, змарнілі, в брудних сорочках.

У Винниці в лічниці на соломі

Лежав письменник, їх пророк, Євшан. —
Сіяв очима як огонь у гromі.

І серед пекла криків крізь туман
Узрів дружину, світло в теплім домі...
І засміявся як мертвець із ран!

Аж видить з'яву: Немирук в лічниці
В сорочці босий снігом прилетів
Із криком до Начальної станиці:

„Європа мама дасть нам город Снів.
Всі завтра йдем до рідної столиці!”
Блис як зоря і падучи зомлів.

Знов видиться: Іван брат Роксоляни
В ночі з лічниці з трясцею прийшов:
„Ви йдете звідси, а я що! Останній!!

Мене лишили ворогам на кров!”
І вибіг — з мосту скаче окаянний
На сорок метрів в камінь стрімголов!

Знов видиться: чорнозем спить спокоєм:
Хрести могил, могил безмежний лан...
Іде кістяк з косою під завоєм.

Регочеться на жалібний пеан:
— Пророче, правда, будете погноєм —
Почесна роля вигнаних прочан!”

Євшан звернувся до друга за сльозами,
Що з ним лежав і скрипку взв до рук, —
Пестив і трясся як дитя до мами.

— Заграй нам танець смерти, Оленчук!

— „Не знаю, чи схотять!” Всі крикнули як з ями:
„ „ „Заграйте нам музику наших мук!” ” ”

Скрипаль взяв скрипку, грає і ридає —
Бренять всі струни з болю наших крил,
Знов лан узрів Євшан, де гомін грає.

Зриваються всі мертві із могил,
Встають, підносять руки у безкрає...
Співають гимн безсмертя наших сил!

В квадраті смерти ставлять піраміду
З кісток і крові в гору під зеніт:
Ось де Марко Проклятий щез без сліду!

А скрипка грає жалість на весь світ.
Мерці співають Пиргову побіду
Тим, що зломили вічний заповіт!

Іх пісня грає наче дзвонять дзвони
На вічну пам'ять хижих поколінь:
— Вас прокляли упавші міліони!

А Божий гнів по вас пройде як тінь;
Що ви стоптали божії закони, —
То впадете розточені на тлінь!

А скрипка грає — впали в лихорадку,
А з піраміди Сфінкс встає як біль,
В безкрайї степ кидає вічну гадку, —

Аж на всіх костях виступила цвіль:
Хто розгадає вічну всім загадку:
За що, чому, по що, де Ваша ціль! —

Не скрипка грає — трублять сурми труби;
І затрусилась піраміди скрань, —
І ломлять, труть ґраніт зі споду зуби!

А Сфінкс почув і кинувся у хлань,
Чоло з землі здіймає сивочубе
Марко Проклятий — зміст усіх питань!

А скрипка грає: Хорі мов в розстрільній
Напняли зір і напружили слух...
Заходить сонце. Бють серця розбільні...

Всім з бруду тіла рвався ясний дух...
Аж нагло вибух плач, як з божевільні:
Ридали вічну втугу усіх туг!

Євшан зірвався — князь засів на троні,
В Золотих Воротах сонцем на весь мир,
А в Києві лунає дзвін по дзвоні.

Народ зі всіх земель зове на пир
Весілля, волі, духа в повнім гоні —
Воскрес великий князь Володимир!

— Грай „Ще не вмерла"! Ні, воскресла, брате!
Наш дух безсмертний! — закричав Євшан.
— Наш гимн! — як буря нум усі співати!

А в ніч усіх покрив один курган.

* * *

ДВАДЦЯТЬСЬОМА ПІСНЯ.

ЧЕКА РОКСОЛЯНИ

З червоним Вієм встав із пекла Ереб.
Там напис „Серп і Молот” кровю блис,
А в дверях висить свіжий людський череп.

Там Вій на люди дивиться крізь зиз,
А на кого упаде його жереб —
Там в пекло мук веде його харциз.

Хто спише ті всі муки і терпіння,
Що чув і бачив той страшний підвал?
Ті двері, стіни, льохи і склепіння?

Зрить око Бога крізь бетони скал,
А в божевільні струсить всім сумління
Перст божий: За червоний трибунал!

В камері смертників жде Роксоляна,
А слух і зір напружені дрожать —
Аж кроки! Йде! Ой скрип дверей! Очмана...

Кричить: „Тут скільки вас!” — Нас сорокпять!
„Как сорокпять! — гремить з лицем шайтана —
Магілу вирилі на сємдесять!”

Побіг. Всі чують з ляком крила смерти.
Піп на коліна впав і хрест підніс.
Всі впали ниць під жахом: мус умерти!

Ніч. За стіною в церкві до їх сліз
Рояль... Там регіт, танці, переверти!
— „Там жінки ваші!” — реготався біс.

Знов кроки. Йдуть! Ідуть! Розперлись двері.

Заблиснув світич — дивляться в папір.
Дрожать як лист. Заперли дух в помері.

„Де Роксоляна!“ „Тут!“ — „Вставай, надвір!“
І хвійно піднялась, як тінь, в печері...
— „Не хочеш, а прийдеться!..“ grimнув звір.

Ведуть. Зажив Авдохін кокаїну —
На страшний суд. Прийшла — дав знак: В підвалі
І трунули за двері, як хвоїну.

Упала десь. Не знала, в грязь, чи в кал!
То кров, то кров! Глядить в нору зміїну:
Там мозок, кости, трупи, один звал!

Жидівка Фрош в саєтовім шушоні
З цигаркою зняла пістоль на чос:
Прожогом смерть повисне в її лоні!

Крик: — „„Раздєвайся!““ — вдарив, як гіпноз.
Трясуться руки. Одіж рвуть долоні,
Аж стала ціла гола серед сльоз.

Фрош матіркує з реготом без стиду:
— „„Ти, суко!““ — аж по жертві ішла дроз;
„То лож“. — піднялась жертва на обиду.

— „„Твій чоловік сказав мені ту лож,
Твій брат мене ізрадив на огиду,
За честь на Україні мститься Фрош!““

„Мораль і палець божий душий Вія
Зжере вас кров, як ржа зжирає сталь!“
— „„Реж, Джонзон!““ — жеркотіла жеретія.

Зареготався мурин, кат, мордаль —
Авдохін скочив як шакаль на змія:
— „То моє тіло — потім твій хабаль!”

Зридала жертва. Скочила вовчиця:
„„Га, буржазнії ридання знов,
Яка святиця!...”” — Самці стали битися.

„„Нікому, коли так!”” Пав стріл — і кров...
Відтерли оцтом — ожила іриця.
Авдохін засудив на смерть любов:

— „За зраду революції в китайку!”
Зв'язали голу до стовпа тортур,
Залізну цівку вперли в бік під лайку.

Щура загнали в цівку крізь окур,
Заткали отвір сіткою мов файку —
І підпалили. — Шарпав тіло щур.

Оставили, як мала лихорадку.
Шептала: „Де я! Де мій хрест! Умер!!”
А кров спливала з тіла під лопатку.

Знялась душею до дітей тепер.
А одна гадка біла другу гадку.
А щур утробу, шарпав, гриз і жер.

За пів години була не при тямі.
Узріла в яві мамин рідний двір,
Десь як дитина бавиться на брамі...

А синій сон леліє з княжих гір —
Вона плете віночки, несе мамі...
А мама гладить і цілує зір!...

Збудилась: стіни, трупи, мури, дилля,
А всюди кров і кости — край тортур;
І ринули їй сльози з обездилля!...

У серці скніє жаль і біль і дур...
І чує, як бє смерть над нею в крилля, —
Утробу гриз і жер і шарпав щур!

Зомліла знов і бачить: Мати Божа,
Йде Мати Божа плесом темних филь,
А ясна, ясна, як небесна рожа...

Несе її Раїссу крізь турбиль!
А хлопця десь веде Людмілля гожа,
Сміються обі, як Творця світиль:

— Не бійся, з пекла царство їм создасться!
І просіяла духом через біль, —
Душа ясніла на лиці зі щастя.

Мов осягнула свою гірну ціль...
І обняла її смертельна трясця, —
Щур пережер і дерся через щіль.

І вискочив на землю через тіло,
А дух злетів на зорі у безкрай —
Мов таїнство з лиця її ясніло...

Вона сіяла, — мабуть вздріла рай!

*

*

*

ДВАДЦЯТЬОСЬМА ПІСНЯ.

ПРОКЛІН СТОЛІТЬ

Марко Проклятий впав мов окаянный
В багрову землю ран, хрестів і крил. —
У Пліснеську Михайлик зник туманный.

Окутав Галич чорний небосхил,
А зпід землі знявсь гук, як з пекла гнаний,
Заколихались всі хрести могил.

З'явився дух Шевченка із розвалля,
Як велитень огненний під зеніт —
А серце трісло в грудях від розжалля.

Такий, як нам писав свій заповіт,
І хулив Богу в хвилі розпечалля,
І Прометея розкував на світ.

І крикнув до Проклятого без хати:
„Поставив храм я з Богом на горі,
Любов і правда — там, де син і мати;

„Де братолюбіє, а не звірі!...
Замість з гетьманом одностайне стати,
Ти дав братів палити на кострі!”

А зпід землі явилась Роксоляна.
Марко жахнувся: — „Ти жива, чи тінь?”
Стояла, як дружина Солімана!

І простягнула з гробу поколінь
До неї руки мати з сірки гряна. —
Вонаж припала серед голосінь.

— Ходи зі мною! — крикнув на дружину.

Та Роксоляна гнулась до землі,
До матери і плакала без впину.

— То пропади! — Марко скричав у млі.
Та мати громовицею без впину
Зривала криком з серця всі жалі:

— „О будь проклятий, Ироде скажений!
Ти князя стер, народ піддав хортам!
А що з княжною вдіяв навіджений?!

— „Її корону ти продав катам!
А плід її задавив оглашений, —
Та рідний край пустив на торг жидам!

Як біс загуб він п'яний клятим ділом:
— Ніже ні Бог, ні чорт на мій карбіж
У ній, — вона моя з душею й тілом!

„„Цураюся тебе, хоч бий і ріж!““
Троюдить Роксоляна. Громом, стрілом
Блиснув кинджал, — втяв голову, як ніж!

Над трупом страшно проклинала мати.
Жбурнув кинджал — і гепнула Вона.
Прокляв Шевченків дух самопосвяти.

А з всіх могил котилася руна:
Проклятий будь! Проклятий будь! Проклятий!...
Марко бебевхнув мертвий. Тишина.

Дзвеніла північ. Місяць став, як рана.
Як труп в труні впав горілиць від змор,
Зірки білками блиснули шайтана.

Аж ось на зорях дунув винозор

Михайлик духом з замчища Романа...
Марко знявсь як силенний Святогор.

Заколихався край хрестів з гробами...
І розступився серед замку ґрунь —
Дідизний старець виринає з ями.

Несе у торбі голови як рунь,
З очей мигоче сірка блискавками,
А борода до пояса як лунь.

Марко скричав і вдарив себе в груди:
— О батьку, змилуйся, не проклинай!
„ „Що Бог прокляв, то світ прокляв і люди.

Дід загукав, аж трясся Рідний Край:
„ „А де був гріх, там і покута буде!
Проклятий будь на віки у безкрай!

„ „За гризь брат брата аж до зради краю;
За безголовля; за розкладну тлінь,
Що всіх загнала у безхатну зграю...

„ „Я виклинаю з тебе людську тінь!“ “
З могил грозили кулаки в безкраю:
„ „ „Проклятий будь за горе поколінь!“ “ “

„ „По світу ти ходитимеш без тіни,
Як жінка що убила в собі плід, —
Знай, ти убив державу України!

„ „Носити меш ту торбу, поки світ,
Збирати меш гріхи століть з руїни.
На цілім світі тобі місця ніт!...

„ „Ховатись будеш як упир і полоз
У рідних землях, світла боючись —
І буде зпід землі глухий твій голос...

„ „А в чужих землях, хоч під небо дрись,
Що сивіє від скарги в тебе волос,
Бо світ увесь — мерзити меш як слизь...

„ „Отвориш торбу, а там зерна маку...
Що в небі зір — не перелічиш їх,
Тяжкі як гори, як зла совість в ляку!...

„ „Не єсть се мак, а голови твоїх
Убитих земляків за твою драку,
А тим тяжкі ті зерна, як твій гріх!...

„ „Будеш як дух проклятий споконвіку
Носить як Каїн духа Авеля, —
Не мати сну, спочинку, ані ліку...

„ „До суду віку жити меш як тля,
Що вмреш — воскреснеш, бо тебе до віку—
Не прийме рай, ні пекло, ні земля!...”

Дід кинув торбу й зник. Марко здвиг торбу,
Тяжку як к світ — звернувсь на захід — зблід:
Немає тіни — сонце грає з горбу!...

Тікав на схід, та тінь не йшла у слід.

*
* * *

ДВАДЦЯТЬДЕВ'ЯТА ПІСНЯ.

БОГАБТИРЕЗ ТІНИ

Марко без тіни став як вітролетень,
Не чув і торби з пліч до чересел, —
Хоч ніс на собі всі віки угнетень.

Жахався сонця, місяця, світел.
Від людських зорів крився як пометень, —
Хоч сам душею гордий як орел!

Йшов як сновида по землі Романа.
Заздріли діти: „Де він має тінь?” —
Помчався, як билина вітром гнана.

Та бахорі рвонулись на погінь:
„Ти Марку, де згубив над себе пани?”
Марко згурчав і зняв на них ремінь...

А сікуранца вхопила під кріс
У школі і вела Марка без тіни
На Срібну Русь через Карпати в ліс,

А там, де Лев князь золотом засіяв,
Жиди герґочуть скрізь як таргани;
Скиталець ярепудів страхом віяв...

„Він Українець — а ми Русини!”
— „„Обчанства нені!”” — всюди Чех запіяв,
Гонились всі за ним, як сірмани.

Побіг у Прагу — налякав як змора:
— „„То Українець — зраджує Словян!”
Гудили жужмом всі голодомора.

Пройшов Евролу, став як дідуган —

Європа скрізь супилася сувора,
Ніхто не видить його мук ні ран!

Втікав за море, де хто з України...
І вздовж і вшир Америку пробіг —
Та скрізь глузують з жебрака без тіни.

Свої цураються — беруть на сміх.
Ждав на Вільзона попід білі стіни,
Бо не пустили жебрака на гріх!

Іде Мойсей народів з перегону.
Марко підскочив, станув як упир:
— Я Українець! — вдарив як з прокльону..

— „Я знаю, знаю Берестейський мир!”
— Чому ви відняли нам Русь Червону?
Де заповіт!...” — гукнув як богатир.

А Вільзон кинув йому слово в очі:
— „Ви гетьмана звалили у кермі,
Як Німець царство вам зклеїв з торочі.

— „Бо ви не знаєте, що хочете самі,
Хиба що Польща і Москва не хоче —
Такі народи будуть все в ярмі!”

— А хтож бо наші всі скарби тримає,
Корони вкрадені з обох держав —
А наші цілі за свої приймає? —

„Бо ви раби!” — скінчив пан і помчав.
Красно сказав, та кривий писок має —
Блиснув кинджал — та плюнув, де стояв..

Злетів у рідний край в тяжку годину

Марко без тіни, виклятий, нуждар —
На цілім світі не найшов притину...

А тут: господар, богатир і цар!
Що свисне — громом зрушить хуртовину, —
Що вдарить — свище з куль „Холодний яр”.

Ой дзвонять дзвони в ніч вздовж України,
Гей бє хто дужий молотом з руїн
По живім серці, — з гробу будить тіни!

То власник з крові й кости зве на згін;
Чорнозем верже в ноги Вія міні —
Життя й смерть клекоче навзамін...

Аж ось із ліса очи заіскріли. —
Йдуть на червоних в місто, як табун;
Тріщать ручниці, крехчуть скоростріли.

— Ріж, бий комуну! — вдарять, як бурун.
Стріляють, ріжуть, бють — затихли стріли,
Ведуть на суд і судять в димі лун.

— Ти жид! „Я ні!” — Кажі нам: кукуруза! —
Не скаже. — Валашал, стягай штани! —
Жидок впав ниць, як він гострив топуза.

— Ти вигадав комуну на лани
Й жінки, колов ікони!... Я твого туза
Єгову не колов гірш сатани!...

— А ти звідкіль! — „З Расєї!” — Негодяю,
Чого до нас на Україну вліз!
Не досить там вам Ленінського раю!!

— Хотів в народ наш кинути розріз!!

— „Я комуніст, для мене нету краю!”

— Щоб грабити і катувать як біс!

— „Пролетаріят.” — Будь тихо! винен смерті.

І грянув стріл — звалився негодяй.

Та всі і все і всюди стали мерти..

— За Україну, за жидівський трай, —

Марко Проклятий всім кричав розжертий;

— За Роксолянну мучену здихай! —

Червоний Вій прокинувся в антихриста:

Одна Росія — один Ленін Бог,

Найшов у жиді на погром артиста!

Петро червоний край змінив в острог:

На села ринула труса вогниста —

З пащек голоти взяв гніздо піджог;

І кинув на „бандитів” жар з гармати, —

Зрівняв їх села пеклом і мечем. —

На пожарині впав Марко Проклятий...

Втікав без тіни сам босем, голем!

*

*

*

ТРИДЦЯТА ПІСНЯ.

МИХАЙЛИКОВИЙ МІТ

Чорнозем встав. Бунт підняли буйтури
В зелений шум. Чуприна, творчий дух
Наспіл з Марком трусив тюремні мури.

Гнав змахом орди Вія з всіх яруг;
Та зрадили з голоти гайдабури —
Останній вал розсипався на пух.

Поет прибіг до місця, де сіяли
Ворота Золоті, як за князів. —
Гукнув: „Сіяти вам, де ви стояли!”

Та блеск Воріт уже не заяснів. —
В очах співцеві сльози заблищали.
Під регіт вовкулаків і жидів.

Аж блиснув князь Михайлик, що мав крила,
У срібній зброї, як князі з могил. —
З його лиця ясніла вічна сила,

А тьма очей горіла з синіх крил, —
І чаша з кровю впавших з рук світила.
Чуприні слава! — гримнув шестокрил.

— Хвала тобі, архангеле кивота! —
Звітав співець бунтарських поколінь:
„Скажи, де ділись Золоті Ворота,

„Що ти зберіг за шістьсот літ терпінь!
Чи може знов померкла позолота?
Як злочин зради кинув на них тінь?!”

— „Я вирвав ті Ворота з мурів слави,
Сказав Михайлик — з жалю на Киян —
Я злочин поповнив проти держави.

— „Менеж хотіли видать під аркан, —
Держава наша впала від облави,
Яку розвів з людей татарський хан.

„Тра було вбить мечем Марка очману,
Що брав мій бій з татарами на сміх —
І звів з ума княжну мою кохану.

— „Вона тепер спокутувала гріх; —
Бо дух її втілювався в Роксоляну,
Що в чрезвычайці мучилась за всіх!...

— „Каравсь о хлібі і воді в сторожі
Тих Золотих Воріт я шістьсот літ —
Вернув їх в Київ між гади ворожі!...

— „Не довелось поставити на ґраніт —
Заніс я в Пліснеск в тайники Дажбожі
Святий палядій Золотих Воріт.

„Марко верг тінь на них, що гірша смерти;
Звалив нам стелю тричі з княжих стін,
Де нам не можна жити, ані вмерти!...

Митусами пхнув люд на шлях руїн,
Тепер всіх гонить проти рожна перти —
На смерть без ціли з гону в другий гін!...

— „Складала Рада словом духа тіло
Держави без меча і без землі; —
З Маркових рук все тіло погоріло!...

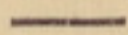
— „А гетьман ставив храм з меча й ріллі,
Хотяй без духа рідного вів діло; —
Марко звалив з Митусами в чолі!

— „У пеклі бунтів не зросте держава;
А „бунт для бунту“ — чортів сурмовіт.
Маркову душу путає облава...

— „Лиш кров свідомих зродить з мертвих світ
У Золоті Ворота, бо дух права
Поставить їх у Київ на ґраніт!”

— „На них упала тінь, — як соромота
Лягла, що люд наш: змії без голови —
Готов на службу в кожного деспота.

— „Тихіш води став, нищій від трави
За гріх, що продав Золоті Ворота
За миску сочевиці до Москви!”

Князь кидав слово в слово мов каміння,
З очей громами сипав самосил,
Сивів лицем, що стало як з кремення.

Лиш очі всі ридали з синіх крил
Кровавими сльозами покоління,
Що гнитиме в тюрмі у тьмі могил.

„То я підняв доцільно шум зелений,
Сказав поет — Маркові дати ціль,
„Вітхнувши свого духа в гін шалений...”

„На нашу землю суне завихіль;
Щоб дух Богдана в нас явивсь силенний,
Мус воскресити волю диких піль!”

— „Ні бо! щоб духа воскресення вперти —
Князь заgrimів на це, як трубний хор:
— „З Марком потреба на Голгофті вмерти!

— „Будь Муравлин він, стань ти Святогор! —
Вітхнеш у нього духа з гробу смерти,
Як блиснеш в жертві з ним, як метеор!”

— „Де „бути, чи не бути” — мус рішитись
В добрі на славу, на ганьбу ві злі;
Лиш в своє тіло мусить дух втілитись;

— „Бо мішанці є носіями тлі...
Лиш в власнім тілі може дух розвितись
Для нації й держави у хвалі!”

„Так розвяжу я квадратуру кола!
Рішив поет — Благослови на смерть!
„Вдуну я духа в клятого сокола:

„Як він деспота звалить шкереберть,
Наш дух Богдана здійме меч з престола, —
Відперти замах на державну твердь!”

Поет прикляк під ноги шестокрилу;
Князь по рамя торкнув його мечем —
Тхнув в його духа Святогора силу:

Громи з Чуприни блискали вогнем!

*
* * *

ТРИДЦЯТЬПЕРША ПІСНЯ.

СВЯТОГОР ДУХА

Жебрак без тіни тровлений вовками
Скрадався в застум Пріськи на нічлік..
Аж зирк! стоїть Людмілля коло брами.

Жила селянкою в світлиці їх,
Два хлопчики тулилися до мами —
Марко Проклятий впав до її ніг.

— Простіть за гріх! — „Хай Вам Юрко прощає!“
Сказала різко — скаменила в лід.

— Скажіть, де Роксолянин син? — „Бог знає.

„На що Вам сина! — Бога у Вас ніт!“

— Той Богодар Оляни очі має...

„То близнюки, оба Юрковий плід!

Вам сина з Винниці забрали круки —
Шукайте між бездомними дітьми!“
Марко до хлопців витяг обі руки.

Оба сховались мамі під грудьми —
Пішла в світлицю і замкнула ключи,
Маркові очі заплали слізми.

Серп блис на небі. А Марко в світлицю
З вікна до світла вперся через фльор.
Аж хтось його заторгав в тіменицю.

Аж гляне: лицар духа „Святогор“!
— Здоров, поете! — витягнув правицю
Чуприні богатир лісів і нор.

— „Ой кинеш в матір дітям тень підзору!“

Зареготав поет і лицар сам:

— „Тепер куркуль ти рівен „Святогору”,

— „Що мертвим вашим не служив божкам
З одбитими носами — без розбору, —
Хоч ти приніс їм людські жертви в храм”.

— Служив божкам для щастя України!
Шептав Марко, втер сльози на руці —
— Тепер я, бачиш, богатир без тіни!

— „А деж твої крикунчики-жерці,
Що довели Край Рідний до руїни! —
Втекли, як з тоні корабля нурці!

— „Не слухав ти пісень моїх, ні мови;
Любив ти замість правди їх брехню:
Ширив ненависть во імя любови!

— „А смерть в імя життя на западню...
Мій дух не впав в Марксівські їх окови -
Хоч ти цькував на мене їх тічню!”

— Злоті Ворота — ось причин причина!
— „В причинах сила! Ти голодний був?
Годуєш матір, брата, або сина?!

— „Та людську святість для божків заплюв,
Жерці втекли — ти став як худобина!
Остався я, що серцем Бога чув.”

— Прости, тепер шукаю свого Бога! —
— „Не знайдеш, аж не дійдеш до основ. —
Спитай Людміллю, куди йде дорога.

— „Вона ховає нашу кість і кров

І славу і державу — лє як з рога
І пісню і ненависть і любов!"

Почувся свист. Затупотіли коні...
Без тіни богатир і лицар сам
Втікали в ліс од вовчої погоні —

Щоби княжна не впала в хлань вовкам,
Та з лісу гнав вовчур, допав їх в гоні, —
Зловили їх і повели катам.

У чрезвычайці завели до гурми
Селян, що гордо йшли на смертний гарб,
„Аж заповнили всі червоні тюрми...

Всім на чолі нарізано у карб, —
Що до повстання вдарили у сурми, —
Кістями і кровю встали за свій скарб.

Латиш Ляпіс бандитів став судити.
Поет гукнув: „Ти вовкулако рас,
Махай від нас в свій край Москві служити!

„Хто з нас повстав, то знав, що проти вас,
Бо ви, не ми свідомі є бандити, —
Як всіх селян, судіть тепер і нєс!"

В суботу йшли оба на приконечча
З селянами копати собі гріб. —
І кулями їх гнали зпоза плечча.

А вечір їли з кровосміхом хліб, —
Над всіми смертю грала коротеча;
А в північ всіх погнали на погріб:

Серп гас на скрузі, зорі в кругозорі.
Уставили над яму їх під стріл...
Крик: „Раздевайся!” — вдарив в ясні зорі.

А Святогор Марка обняв упіл, —
І грянув стріл! Лягли на вічність в морі.
Вкривали всіх землею в чистопіл.

Понісся з ями Святогорів голос:
— „Прийми від мене, Марку, рідний дух!”
Марко піднявся в глибці сам, як колос...

Війнуло хухом трьох огненних смуг.
Митусів дух з уст вискочив як полоз, —
В Марка втілився дух державних туг.

На розсвіті надувся щовб нежданний.
Заколихались скиби рідних піль, —
А зпід землі знявсь гук, як з пекла гнаний;

Заклекотала у Дніпрі топіль,
Марко Проклятий знявсь, як стовп багрянний —
І розсадив могилу на гаріль!

І встав силенним в дусі Святогором.
Взяв свою торбу на плече і йшов —
Земля під ним стелилась переором...

А сівом з рани задожджила кров!

*
* * *

ТРИДЦЯТЬДРУГА ПІСНЯ.

ОСИКОВИЙ КІЛ

Червоний Вій огнем нам видер зброю,
Скровавив Україну до рубця, —
Розбив нас клином „незаможних” в бою.

Марко Проклятий бився до кінця,
Ранений в чека власною стрілою
Біг лікуватися на гріб вітця.

Хтось з „незаможних” дав до Вія знати.
І прикрутив село кліщами Вій. —
Народ не хтів живцем Марка віддати.

Очей Марка в селі лякався змії —
І двинув скоростріли і гармати.
Казав дітей віддати до повій.

І запалив село. Став кулями гонити
В пожар всіх, хто втікав перед огнем...
І вилися від смерти в нім „бандити”.

Маркове серце різали різцем:
— „Ти нас цькував на гетьмана — валити,
А рідний гетьман не палив живцем!”

Втікав з юрби до церкви зпід каміння.
Державний стяг за образ скрив в куті, —
Сумний до смерти впав од мук сумління.

А крик, а зойк об стіни бив святі;
Лупала жалість палених креміння, —
На вівтарі Христос заплакав на хресті.

Згоріли всі до ночі. В ніч сияв Розпятий.
Яріли лиця спалених з ікон,
Ясніла від терпіння Божа Мати.

А духи їх скричали з земних лон:
„Проклятий будь! Проклятий будь! Проклятий!..”
Марко запав мерцем в видючий сон.

—
Війшли зі світлом: наш спаситель мира,
Товарищ жид і місцевий апаш.
Апаш Марка вздрів — біг до командира.

„Товарищ” жид пішов шукати чаш.
Москаль ліпив на лик Христа кумира
З паперу Маркса з шептом: Отче наш!

Вігнався Вій зі знаком: Серп і Молот
І віями повік мів землю в жах, —
Лицем залізним сияв смертний холод.

Йшла Моровиця, кляча у кістках,
Без шкіри; вбіг реберним вовком Голод
Із кісткою дитини у зубах.

За ним влетіли в гурмі свинські рила
На крилах кажанів, з хвостами змії. —
Тьма шумом цілу церкву наповнила:

— „„Відкрийте очі Вію, де бурлій!””
І підняла повіки темна сила...
„Упир!” — вказав залізним пальцем Вій.

— „„Упир! — стоголосила тьма чудовищ —
Забити в серце осиковий кіл!””
І кинулась з кліщами жал зі сховищ.

І притягли до Вія всі на спіл.
І біла кіл у груди тьма страховищ! —
Марко безсмертний застогнав як віл.

А жид вискакував з утіхи з тіла,
Як виніс чашу, діскос і фелон
І самоцвітний образ Михаїла.

„Ето стоїть доляров міліон!“
Термосив образ. Зграя сторопіла.
А Вій загув, аж присли скла ікон:

„Та затискайте кіл, бо він воскресне!“
І бють знов молотом свої й чужі.
І ухають, що Вій руками сплесне.

Стиснули груди чуда і вужі.
Доперлося до серця брацтво чесне,
Аж кров червона пирсла до вежі.

—

Марко зірвавсь — тьма з колом упала.
Жид хап! за образ — Вієві на снасть...
— Куди несеш то, жиде, до кагала! —

Скричав Марко. — „Де приказала власть!“
— Мало Москва палядїй в нас украла?
Хай шапку Мономаха нам віддасть! —

Жид впер ікону Вієві у руки...
Марко очима заблищав як грім —
Ослутив Вія — скаменив зміюки.

Гурчав на земляків як хмаролім:
— В семім коліні проклянуть вас внуки,
Що віддали ви нашу святість їм! —

Рвонувсь на Вія. Вій дихнув із рота,
Мов кужелем огонь, а з ніздер дим —
І хлюнув йому в очі грязь болота.

Марко ударив — кинув в землю ним.
І до Марка пристала вся голота; —
Тьма в вікна дерлась з жахом навісним.

Вій не пускав з рук скарбу України.
„Ето на хлѣб голодним із села!“
Ревів під небо, аж дрожали стіни.

— Нібо! голодних грабиш до стебла,
Москва нас обчухрала до руїни! —
На клет орла всі впали на козла.

Вій стис в кліщах Архангела їх роду.
— Давай з кута національний стяг! —
Махнув Марко — Вій впав лицем до споду.

Всі „незаможні“ гнались по кутах,
Несуть жовтоблакитний стяг народу...
— Забити в спину, його здійме страх! —

Забили кіл з хоругвою калений, —
Жбурнув Архангела з руки нараз
І з церкви вибіг в степ як навіджений.

А сипав стягом іскри до всіх рас.

ТРИДЦЯТЬТРЕТЯ ПІСНЯ.

СОЛОВЕЦЬКА КАТОРГА

Кровавий Вій склав з Агасвером змову:
Три міліони впертих куркулів
Везли на смерть в Соловки на прикову.

Жінок з дітьми їх гнали в край снігів;
В кріпацтво вперли масу безголову,
Як видерли всю землю в мужиків.

Марко Проклятий Святогором сіяв
З ран серця кров завзяття серед мас, —
І на майбутній бій народ леліяв:

Дав плян вдавать, що бунт народу згас,
А ждять, якби знов гураган повіяв, —
Девятим валом встануть всі нараз!

Та скрізь ступав за ним як тінь незрима
Огненними слідами Агасвер. —
А з них росли жиди зі стоочима...

Слідили рухи всіх сільських печер...
І слухали розмов їх стоушима, —
Стоусто донесли до владних сфер!

І жах упав на слуг червоних Вія.
Та шум повстав по всіх його містах, —
Що це готується страшна затія.

В рай Тамерляна впав підпалом страх,
Що Теплюрівщина — сильна стихія,
Як смерть ударить всім по головах!

„Бандитам” вбить надію з заграниці
Слав Агасвер Шнурбарта із Москви —
Він вбив Теплюру в світовій столиці.

Під крик з цілого світу жидови —
Обмив Париж злочинця з сукровиці,
Оплювши нас від пят до голови!

Вій з Агасвером вимів Україну
Огнем і голодом з мужицьких сіл. —
Завів колгоспи людям на руїну.

Де щезли люди, насадив наспіл
З Москвою жидову як сіль зміїну
Серед готових хат, стаєн, стоділ.

Марко созвав в лісах таємну раду:
Зелений півень блис вогнем з їх буд! —
Чекісти впали, заняли в засаду...

У чеку тридцять тисячів під суд —
Жиди тортурами тягнули в зраду
І на Соловки гнали взятий люд.

У двір їх привели поміж бараки.
Аж бачать в них тьму тьменну земляків:
Зарослі, босі, голі, сухорляки!

В барак загнали тисячу голів. —
Там сплять на три поверхи всі сараки, —
А воші в сажі лазять з лахманів...

Хто попаде тут, — кажуть — краще вмерти!
Втечеш — завернуть: в пекло попадеш!
В барак „секерку кари, крови й смерти”!

Там мерзнуть голідуш в побоях стеж
Чекістів, що їх мають всіх зажерти, —
Щоб дух Мазепи щез з червоних меж!

Загнали в ліс. Там ріжуть дроворуби
Трійками на морозах дерева. —
По тридцять шість у кожний день на зруби.

І падають від праці як трава, —
І мліють кості і сивіють чуби,
Аж всіх зморозить голими Москва.

Марка гонили крізь обози смерти,
Пройшов остров і Коля півострів,
Де Москалі заставили нас мерти —

Мостили кістьми вбитих куркулів
Ліси, дороги, ріки, щоб істерти
З лиця землі весь рід буйноголів...

—

Марко намовив скинути окупи, —
Барак свій пятий голих козаків:
Не йти на працю на Різдво Христове.

Звенів з морозів колядковий спів.
В свят-вечір сонця правди і любови —
Гремів остров чекістам всім у гнів.

В різдвяний день в суботу обступили
Чекісти з скорострілами барак;
Загнали стрілом всіх і запалили.

Під крики бранців впав Марко навзнак,
А судроги на смерть лице скривили;
Неторканий вогнем на смерть заклика...

Горів барак як смолоскип під стріли,
Що завертали під шайтанський глум
До пекла бранців, де живі горіли...

Під сопух тіла знявсь засвітний шум:
В той шум у ніч конвої затремтіли, —
Втекли від жаху, розгубивши ум!

На зорях знявся з попелу з пожежі
Марко як Святогор — безсмертний дух.
Підвівся з торбою гріхів з безмежі...

І полетів на схід, як вітродух,
Шукати сина у діточій стежі
Посеред тайг, морозів і яруг...

Злетів немов Архангел поміж діти,
І мовою батьків втер сльози їх:
— „Розточим царство змія, як терміти...

— „Бог трусить світ за український гріх!”
Дав їм надію рідне сонце взріти.
Та сина поміж них найти не міг...

Злетів на Україну Святогором:
Землі торкнувся — кровю блисла тлінь.
На бій всім кинув гасло метеором:

Своя держава, або смерть! Амінь.

*

*

*

СПИС ПІСЕНЬ „ПЕКЛА УКРАЇНИ“

	стор.		стор.
Золоті Ворота	13	23. Гураган степу	106
1. Марко Проклятий	17	24. Страдальний хрест.	105
2. Світовид України	21	25. Первородний гріх	113
3. Роксоляна	25	26. У квадраті смерти	117
4. Військовий зїзд	29	27. Чека Роксоляна	121
5. Московський наступ	33	28. Проклін століть	125
6. Прокляття Гоголя	37	29. Богатир без тіни	129
7. Переяслав. угода	41	30. Михайликовій міт	133
8. Рада в Чигирині	45	31. Святогор духа	137
9. Огнежертва Вія	49	32. Осиковий кіл	141
10. Побратими землі	53	33. Соловецька каторга	145
11. Агасвер	57	Пропущено з браку фондів:	
12. Татарські люди	61	34. Пекельні Ворота	
13. Золотий універзал	65	35. Плоскорізьба Пантеону	
14. Міт кровавих Крут	69	36. Стовп з кременя	
15. Судний день	73	37. Пісня руїни	
16. Местерія Мазепи	77	38. Танець на кратері	
17. Хмаролім	81	39. Базар смерти	
18. Гетьман держ. сили	85	40. За межами життя	
19. Тризуб Володимира	89	41. Жертва Матери	
20. Ангел смерти	93	42. Кобзар заповіту	
21. Весілля	97	43. Блаженні мертві	
22. Апокаліпса України	101	44. Сумерк Європи	

